

Fornleifaskráning vegna deiliskipulags að Eiðum, Múlaþingi

Rannveig Þórhallsdóttir
2024

Forsíðumynd: Horft til norðausturs yfir Stekkamýri á deiiskipulagssvæðinu. Greniskógur og Dyrffjöll í baksýn.

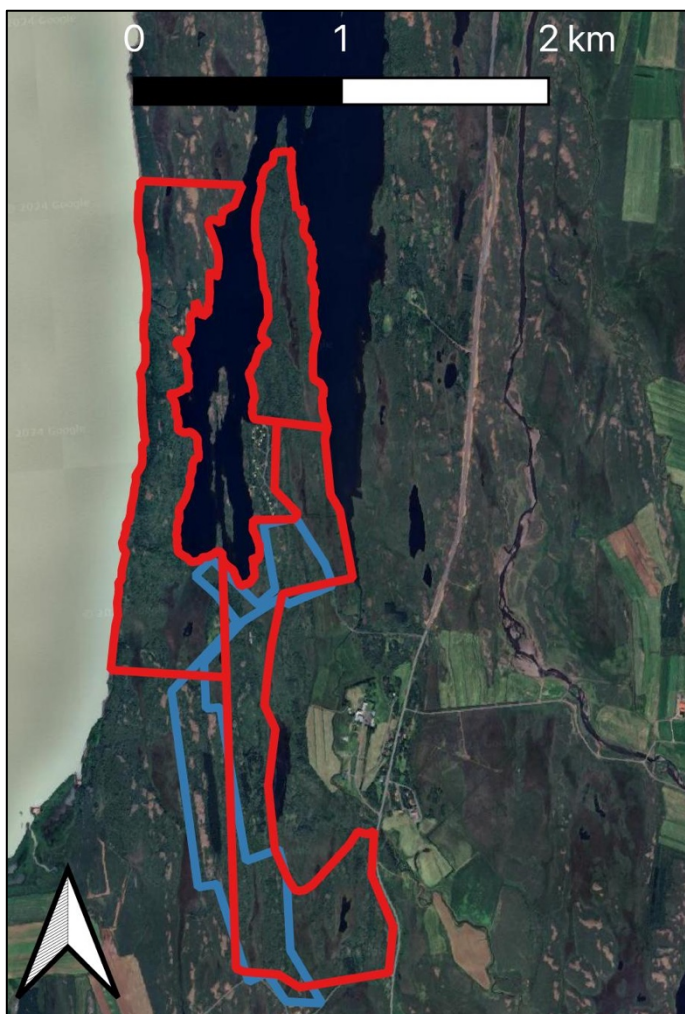
Efnisyfirlit

ABSTRACT	4
TILGANGUR FORNLEIFASKRÁNINGAR	4
DEILISKIPULAGSSVÆÐIÐ	7
FORNLEIFASKRÁNINGIN	8
EIÐAAUÐUR – MÝRARRAUÐI EÐA KOLAGERÐ ÚR BIRKI?	8
STAFKIRKJAN AÐ EIÐUM	12
BÚNAÐARSKÓLINN Á EIÐUM.....	13
FORNLEIFAR Á VETTVANGI AÐ EIÐUM.....	15
NIÐURSTAÐA	77
KORT	86
HEIMILDIR.....	89

Abstract

Archaeological registration was executed by Sagnabrunnur for landowners in 2023 and 2024 at Eiðar, Eiðapinghá, East-Iceland. No sanctioned archaeological remains were found in the area, but 152 points of interest were registered. In total 143 archaeological remains, that are at least 100 years old, were considered to be in danger in the registration area.

The Cultural Heritage Agency of Iceland will decide on a sufficient preservation of the archaeological remains, according to the Icelandic Heritage Law Nr. 80/2012.

Mynd 1. Deiliskipulagssvæðið sem er hér til fornleifaskráningar að Eiðum, afmarkað annars vegar með rauðri línu (fyrri tillage með 160 lóðum) og breyttu svæði með blárrí línu (seinni tillage með 50 lóðum). Ákveðið var að skrá bæði svæðinu í þessari fornleifaskráningu.

Tilgangur

fornleifaskráningar

Samkvæmt 4. mgr. 3. gr. laga um menningarminjar nr. 80/2012, sem tóku við af þjóðminjalögum nr. 107/2001 1. janúar 2013, njóta fornleifar friðunar og eru þannig verndaðar gegn hvers kyns raski.

Í 3. mgr. 3. gr. nr. 80/2012 eru fornleifar skilgreindar með svofelldum hætti:

„Fornleifar teljast hvers kyns mannvistarleifar, á landi, í jörðu, í jökli, sjó eða vatni, sem menn hafa gert eða mannaverk eru á og eru 100 ára og eldri, svo sem:

a. búsetulandslag, skráðgarðar og kirkjugarðar, byggðaleifar, bæjarstæði og bæjarleifar ásamt tilheyrandi leifum mannvirkja og öskuhauga, húsaleifar hvers kyns, svo sem leifar kirkna, bæn húsa, klaustra, þingstaða og búða, leifar af verbúðum, naustum og verslunarstöðum og byggðaleifar í hellum og skútum,

b. vinnustaðir þar sem aflað var fanga, svo sem leifar af seljum, verstöðvum, bólum, mógröfum, kolagröfum og rauðablæstri,

- c. tún- og akurgerði, leifar rétta, áveitumannvirki og aðrar ræktunarminjar, svo og leifar eftir veiðar til sjávar og sveita,
- d. vegir og götur, leifar af stíflum, leifar af brúm og öðrum samgöngumannvirkjum, vöð, varir, leifar hafnarmannvirkja og bátalægi, slippir, ferjustaðir, kláfar, vörður og önnur vega- og siglingamerki ásamt kennileitum þeirra,
- e. virki og skansar og leifar af öðrum varnarmannvirkjum,
- f. þingstaðir, meintir hörgar, hof og vé, brunnar, uppsprettur, álagablettir og aðrir staðir og kennileiti sem tengjast siðum, venjum, þjóðtrú eða þjóðsagnahefð,
- g. áletranir, myndir eða önnur verksummerki af manna völdum í hellum eða skútum, á klettum, klöppum eða jarðföstum steinum og minningarmörk í kirkjugörðum,
- h. haugar, dysjar og aðrir greftrunarstaðir úr heiðnum eða kristnum sið,
- i. skipsflök eða hlutar þeirra.“

Í 21. gr. laga nr. 80/2012 er kveðið á um verndun fornleifa:

„Fornleifum, sbr. 3. mgr. 3. gr., jafnt þeim sem eru friðlýstar sem þjóðminjar og þeim sem njóta friðunar í krafti aldurs, má enginn, hvorki landeigandi, ábúandi, framkvæmdaraðili né nokkur annar, spilla, granda eða breyta, hylja, laga, aflaga eða flytja úr stað nema með leyfi Minjastofnunar Íslands.

Eigendur og ábúendur jarða skulu hlúa að fornleifum á landareignum sínum og viðhalda umhverfi þeirra eftir því sem sanngjarnt getur talist. Minjastofnun Íslands er skylt að veita ráðgjöf og leiðbeiningar í því sambandi.

Minjastofnun Íslands gerir nauðsynlegar ráðstafanir til verndar fornleifum, viðhalds eða endurbóta, en áður skal gera landeiganda eða ábúanda viðvart um þær. Ef nauðsyn krefur lætur Minjastofnun Íslands rannsaka fornleifar með uppgreftri eða á annan hátt.“

Friðhelgi fornleifa er ekki háð því að þær séu þekktar eða hafi verið skráðar. Ef áður óþekktar fornleifar finnast ber að tilkynna það Minjastofnun Íslands, sbr. 38. gr. laga nr. 80/2012 og án tafar skv. 1. mgr. 23. gr. megi ætla að þær séu í hættu.

Eitt af markmiðum fornleifaskráningar er að sporna við því að minjar verði fyrir skemmdum af gáleysi eða að nauðsynjalausu. Fornleifaskráning kemur að notum í minjavörslu þegar ákvarðanir eru teknar um aðgerðir til verndar einstökum minjastöðum eða minjasvæðum. Auk þess kemur hún að gagni í rannsóknum og kynningum. Í þessu tilviki, þar sem unnið er að deiliskipulagi á frístundahúsasvæði, verða til möguleikar á að kynna og nýta minjar á svæðinu. Ekki er það síður hagur þeirra sem stýra hvers konar framkvæmdum að eiga aðgang að yfirliti um fornleifar á tilteknu svæði. Segja má að við það vinnist tvennt. Unnt verður að taka tillit til minjanna við skipulagsvinnu og nýta þær til að varðveita sögu staðarins í landslaginu. Einnig

má minnka stórlega líkur á að framkvæmdaraðilar rekist í miðjum klíðum á fornleifar sem þeir gerðu sér ekki grein fyrir að gætu verið fyrir hendi en reynist svo nauðsynlegt að rannsaka með tilheyrandi kostnaði og töfum á framkvæmdum.

Björgunaruppgröftur, sem er unninn vegna framkvæmda og undir þrýstingi frá framkvæmdaraðilum, er heldur ekki æskilegur frá sjónarmiði fornleifafræðinnar. Fornleifaskráning sameinar þess vegna hagsmuni fræðigreinarinnar og þeirra sem standa að framkvæmdum.

Skráning fornleifa, húsa og mannvirkja skal skv. 16. gr. laga nr. 80/2012 fara fram áður en gengið er frá aðalskipulagi eða deiliskipulagi. Áður en deiliskipulag er afgreitt eða leyfi til framkvæmda eða rannsókna er gefið út skal skráning ætíð fara fram á vettvangi.

Skulu skipulagsyfirvöld hafa samráð við Minjastofnun Íslands um tilhögun skráningar eða endurskoðun á fyrri fornleifa-, húsa- og mannvirkjaskrárm með hliðsjón af fyrirhuguðum breytingum á skipulagi. Óheimilt er að veita leyfi til framkvæmda án undanfarandi fornleifa-, húsa- og mannvirkjaskráningar. Þegar sérstaklega stendur á getur Minjastofnun Íslands veitt undanþágu fyrir framkvæmdum með tilteknum skilyrðum.

Skipulagsyfirvöld skulu tilkynna Minjastofnun Íslands um gerð skipulagsáætlana og verulegar breytingar á þeim og um gerð skýrslna um mat á umhverfisáhrifum.

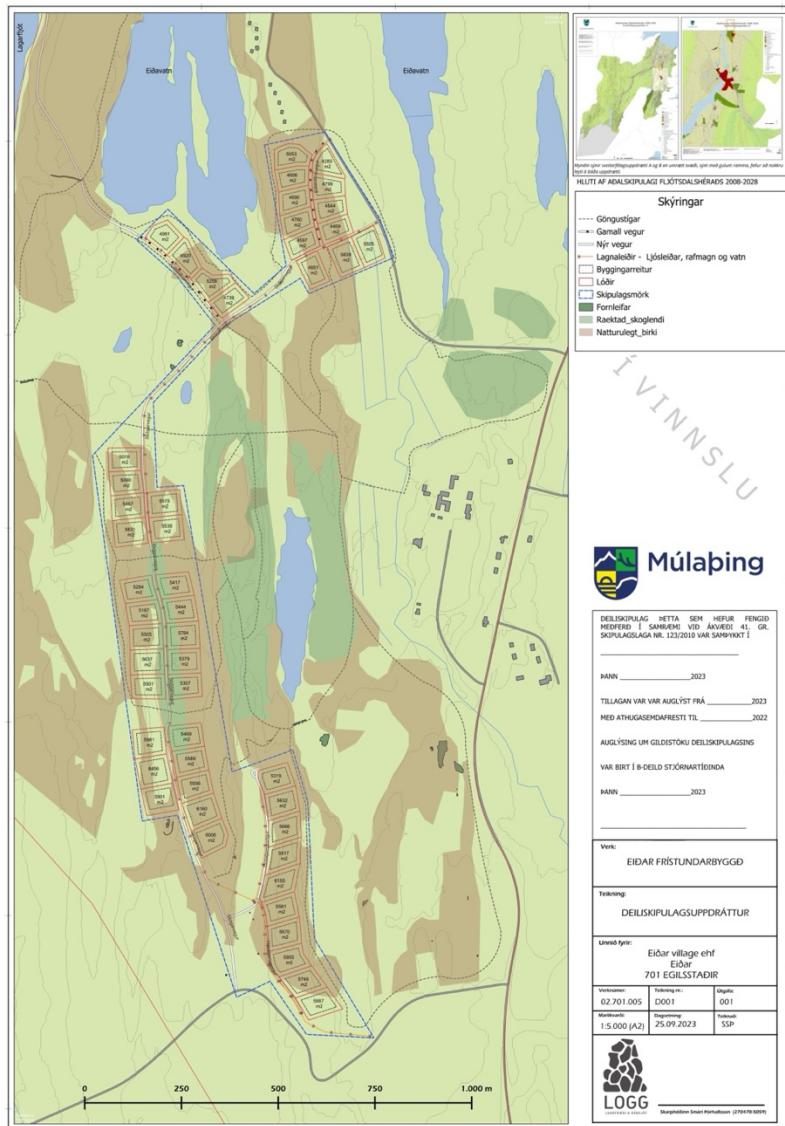
Almennt er æskilegt að framkvæmdum sé beint frá minjastöðum en sé þess enginn kostur ber að tilkynna Minjastofnun Íslands um framkvæmdirnar með sannanlegum hætti með minnst fjögurra vikna fyrirvara eins og segir í 23. gr. laga nr. 80/2012. Enn fremur segir að Minjastofnun Íslands ákveði að undangenginni vettvangsskönnun hvort frekari rannsóknar sé þörf, hvort gera skuli tillögu um friðlýsingu eða hvort fornleifarnar megi víkja og þá með hvaða skilmálum. Óheimilt er að veita leyfi til framkvæmda fyrr en ákvörðun Minjastofnunar Íslands liggur fyrir.

Í 2. mgr. 28. gr. laga nr. 80/2012 segir að framkvæmdaraðili greiði kostnað við þær rannsóknir á fornleifum sem Minjastofnun Íslands ákveður að séu nauðsynlegar vegna fyrirhugaðra framkvæmda. Við allar umfangsmiklar framkvæmdir skal sá sem fyrir þeim stendur bera kostnað af nauðsynlegum rannsóknum og vettvangsskráningu fornleifa.

Deiliskipulagssvæðið

Deiliskipulagssvæðið að Eiðum (sjá mynd 1) liggur frá suðri til norðurs austan við Lagarfljót. Í deiliskipulagi frá 11. janúar 2023¹ var gert ráð fyrir byggingu 160 lóða fyrir frístundarhús (rauði flákinn á mynd 1). Svæðinu var síðan breytt í nýrri tillögu dagsettri 12. júní 2024.

Nú er gert ráð fyrir um 50 lóðum á 54 ha svæði² (sjá mynd 2), en þar sem landeigendur vildu fornleifaskrá allt svæðið innan bæði bláa og rauða flákans á mynd 1 verður fjallað um fornleifar innan beggja svæðanna í þessari fornleifaskráningu.

Mynd 2. Deiliskipulagssvæðið (bláa flákinn á mynd 1) sem var kynnt 2024 að Eiðum, yfirlitsmynd frá LOGG.

¹ Múlaþing og Alta. (2023). „Frístundabyggð við Eiða. Skipulags- og matslýsing fyrir tillögu að breyttu Aðalskipulagi Fljótsdalsfélags 2008-2028 og gerð nýs deiliskipulags sbr. 30. gr. og 40. gr. skipulagslaga nr. 123/2010, 11. janúar 2023.“ A1624-001-U01.

² Múlaþing og Alta. (2023). „Frístundabyggð við Eiða. Tillaga að breytingu á Aðalskipulagi Fljótsdalsfélags 2008-2028 til kynningar á vinnslustigi, sbr. 30. gr. skipulagslaga nr. 123/2010 og lög um umhverfismat framkvæmda og áætlana nr. 111/2021, 13. nóvember 2023.“ A1624-002-U01; Múlaþing og Alta. (2024). „Frístundabyggð við Eiða. Auglýst tillaga um breytingu á Aðalskipulagi Fljótsdalsfélags 2008-2028, sbr. 31. gr. skipulagslaga nr. 123/2010 og lög um umhverfismat framkvæmda og áætlana nr. 111/2021, 12. júní 2024“ A1624-002-U04.

Fornleifaskráningin

Rannveig Þórhallsdóttir fornleifafræðingur hjá Sagnabrunni ehf. vann að fornleifaskráningunni fyrir landeigendur vegna deiliskipulags að Eiðum. Svæðið hafði verið skráð að hluta til í eldri fornleifaskráningum.³ Svæðið var erfitt yfirferðar vor, sumar og haust vegna mikils og þykks gróðurs. Því var einnig farið á vettvang að vetri til við góð veðurskilyrði. Einnig voru gamlar loftmyndir nýttar að hluta til að greina betur minjar sem sáust illa á vettvangi.

Farið á vettvang í sumarveðri dagana 29. maí, 7. júlí og 19. ágúst 2023. Hluti vettvangsins var síðan skoðaður í hálfgerðu haustveðri þann 3. nóvember 2023. Kolagrafir voru mældar upp í fallegri frostþoku þann 17. nóvember 2023. Farið var aftur á vettvang 3. febrúar 2024 þegar snjór hafði minnkað á svæðinu og einnig eftir að snjóa leysti þann 14. maí 2024. Eftir að deiliskipulagssvæðið var stækkað til vesturs var farið í síðasta sinn á vettvang þann 20. júní 2024. Skarphéðinn Smári Þórhallsson hjá LOGG var fulltrúi verkkaupa. Fornleifaskráningin sem hér er unnin hlaut minjanúmerið 2919 hjá Minjastofnun Íslands.

Stefáni Boga Sveinssyni, forstöðumanni Héraðsskjalasafns Austurlands, er þökkun veitt aðstoð við heimildaöflun.

Eiðaaúður – mýrarrauði eða kolagerð úr birki?

Eiða er getið í Droplaugasona sögu og vitna fornleifafundir í nágrenninu, til að mynda kumlfundir að Litlu-Ketilsstöðum, Brennistöðum, Ormarsstöðum, Gilsárteig og á mörkum Eiða og Fljótsbakka, um að fólk hafi verið jarðsett á svæðinu á 9. eða 10. öld.⁴ Eiðar voru að hálfu eign kirkju og auðs- og valdastaður, einkum á 15. og 16. öld og er sóknarkirkju Eiðasafnaðar fyrst getið í kirknatali Páls biskups Jónssonar frá 1197. Elstu heimildir um eignir Eiðakirkju er úr Vilkinsmáldaga frá 1397. Hún var þá Maríukirkja. Þangað lágu 16 bæir og 4 bænhus.⁵ Í 12. kafla Droplaugarsona sögu segir af kaupum Helga Ásbjarnarsonar á landinu

³ Adolf Friðriksson (ritstj.), 2001. „Fornleifakönnun vegna fyrirhugaðrar virkjunar við Kárahnjúka.“ FS135a-00061; Orri Vésteinsson og Sædis Gunnarsdóttir, (1999). „Menningarminjar í Eiðabínghá í Suður-Múlasýslu.“ Fornleifastofnun Íslands. FS075-98084; Indriði Skarphéðinsson. (2023). „Fornleifaskráning vegna hitaveitulagnar frá Eyvindará að Eiðum, Eiðabínghá, Múlabíngi“. Sagnabrunnur; Rannveig Þórhallsdóttir. (2020). Fornleifaskráning vegna lagningar ljósleiðara á Héraði, 1. áfangi. Eiðabínghá. Sagnabrunnur.

⁴ Adolf Friðriksson (ritstj.), 2001. *Fornleifakönnun vegna fyrirhugaðrar virkjunar við Kárahnjúka*. FS135a-00061 [ekki blaðsíðutal]., Bryndís Sverrisdóttir (ritstj.). (2015). *Bláklædda konan – ný rannsókn á fornu kumli*. Þjóðminjasafn Íslands; Kristján Eldjárn. (2016). *Kuml og haugfé úr heiðnum sið á Íslandi*, Þjóðminjasafn Íslands o fl., 214-239; Orri Vésteinsson og Sædis Gunnarsdóttir, 1999. *Menningarminjar í Eiðabínghá í Suður-Múlasýslu*. *Svæðisskráning*, bls. 12 og 44-47; Ólafía Einarsdóttir (ópr. Um kumlfundinn að Brennistöðum); Steinunn Kristjánsdóttir. (1995). „Landnámsbær, kirkja, rétt... Fornleifafræðileg könnun á sjö fornum rústum á Fljótsdalshéraði, bls. 35-40;

⁵ Íslenskt fornbréfasafn, DI, 4, b., bls. 220-221; Hjörleifur Guttormsson, 2008. *Úthérað, ásamt Borgarfirði eystra, Víkum og Loðmundarfirði*. Ferðafélag Íslands, árbók, bls. 145.

Eiðum og sölu á Mjóanesi. Þórdís kona Helga var sögð telja að skiptin hefðu ekki verið skynsamleg þar að Eiðum var allt skógi vaxið að húsum heim, því mátti hvergi sjá mannaferðir þótt að garði færu.⁶ Ef lýsingin í Droplaugarsonar sögu er rétt má telja líklegt að allt hafi verið skógi vaxið að Eiðum á 10. öld - eða að minnsta kosti á 13. öld þegar sagan er talin rituð. Í sóknarmannatali Eiðasóknar, rituðu af Bergvini Þorbergsyni árið 1842, er getið um að á bæjunum Eiðum, Hjartarstöðum, Miðhúsum og Dalhúsum (einkum Eiðum og Miðhúsum), hafi verið „*töluverðir birkiskógar, eins og líka nærstum meirihluti lands sérhvörrar jarðar í sókninni hefur áður verið skógi vaxið; þó ganga þessir ennú standandi skógar ár frá ári mjög til þurrðar af kali og verða innan skamms gjörsamlega fallnir soleiðis að naumast verður úr þeim kolað til hlítar.*“⁷ Samkvæmt þessu virðist kolagerð á svæðinu hafa verið stunduð langt fram á okkar tíma, sem það gæti hafa leitt til þess að skógurinn á Eiðum lét á sjá í kjölfarið. Heimildir benda þó einnig til þess að hugsanlega hafi skaðinn að skóginum að Eiðum fyrr á tímum orðið af náttúruvöldum. Í Vilkins máldaga frá 1397 segir „*Karl Arnorsson lagði til xijc og v c firir skogarspell oc jord a Holi. Þorvardur lagdi til Matthiaslijkneski. Kross oc vnder ij lijkneski. kapu med salun.*“⁸ Benedikt Gíslason telur að skaðinn gæti hafa verið annaðhvort af völdum skógarbruna eða eldgosa á svæðinu. Örefajökull gaus árið 1362 og í annálum getur ennfremur um stór gos á árunum 1340-1341.⁹

Ein af skýringunum á eyðingu Eiðaskógar er stórtæk járnvinnsla á svæðinu til forna. Fundist hefur blástursjárn að Mýnesi sem bendir til vinnslu járn á mýrarrauða á svæðinu. Þór Magnússon fjallaði um málsmiðar í bókinni *Hlutavelta tímans: menningararfur á Þjóðminjasafni* og hér tekin saman lýsing hans af vinnslur úr mýrarrauða. Mýrarrauðinn var bræddur í einföldum jarðofnum og kallast það rauðablástur. Grafin var hola í jörðina og fóðruð að innan með steinum eða leir. Mýrarrauðinn var mulinn og raðað í lög á móti lögum af viðarkolum. Síðan var lagður eldur í kolin og blásið að með físiþelg. Þá bráðnaði járníð og settist sem járnkaka eða klumpur á botninn. Ofninn var síðan rofinn og járnkakan, sem einnig nefnist blástursjárn, var tekin og hituð af afli í smiðju og lamin með hamri og sleggju á smiðjusteini. Blástursjárnin voru oft tví- eða þríklofin, líkt og blástursjárníð frá Mýnesi í Eiðapinghá, sem barst frá Einari Björnssyni í Mýnesi til Þjóðminjasafns Íslands árið 1965, en það fannst við byggingu íbúðarhúss sem var 5 m vestur frá gamla bænum að Mýnesi árið 1906.

⁶ Droplaugarsona saga, <https://www.snerpa.is/net/isl/droplaug.htm>; Benedikt Gíslason frá Hofteigi. (1958). *Eiðasaga*. Gefin út á 75 ára afmæli skólans. Bókaútgáfan Norðri, bls. 15.

⁷ Finnur N. Karlsson o.fl. (ritstj.). (2000). *Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar*. Sögufélag. Örnefnastofnun Íslands, bls. 284.

⁸ Íslenskt fornbréfasafn, DI, 4, b., bls. 220-221.

⁹ Benedikt Gíslason frá Hofteigi. (1958). *Eiðasaga*. Gefin út á 75 ára afmæli skólans. Bókaútgáfan Norðri, bls. 36-38.

Í Gullhóli rétt vestan við bæinn Mýnes fannst mikið dyngja af járngjalli. Einar þekkti til svo stórrar kolagrafar á svæðinu að tvær kýr gátu legið saman niðri í henni.¹⁰

Margir hafa velt fyrir sér hinum mikla „Eiðaaði“ sem sagnir eru um, aðallega tengdar Margréti „ríku“ Þorvarðardóttur. Þórarinn Þórarinsson að Eiðum taldi að svarið væri að finna m.a. í Smiðjuhólnum (friðlýsingarnúmer: 76000702) á ási (einnig nefndur Lambhúshóll) austan við Eiða. Þórarinn lýsir hólnum sem kjallaga, með keilulaga toppi fremst, þar sem hann rís upp frá heimreiðinni. Hóllinn er mældur upp sem 130x50 m, hann er hæstur syðst, um 6-7 metrar á hæð. Var það að sögn Þórarins á vitorði flestra sem á Eiðum hefðu dvalið að ekki þurfti að hreyfa mikið við grassverði á hólnum til að vart yrði gjallmola og viðarkolasalla. Á þriðja tug tuttugustu aldar ætlaði framkvæmdastjórn matarfélags Eiðanemenda til að mynda að koma upp kartöflugeymslu á hólnum, en gafst fljótlega upp á greftinum vegna „gjall-drasls“ sem kom allstaðar upp við mokstur.¹¹ Þórarinn lét rannsaka járninnihald mýrarrauða á allmörgum stöðum í landi Eiða og leiddu rannsóknirnar í ljós að járninnihald sýnanna var mikið. Samkvæmt athugunum Þórarins reyndist meðaltalið af níu sýnishornum af mýrarrauða vera 39% og hreint járn í hverju lítra af þurrkuðum rauða frá 106-638 grömm.¹² Geta má þess að þegar byggt var hús Þórarins Sveinssonar undir háum hól úr Hraungarðinum austanmegin við gamla mýrarsundið sem gert var að túni, kom þar niður á miklar gjallhrúgur frá smiðjueldi.¹³ Í skjalasafni Þórarins Þórarinssonar sem varðveitt er á Héraðsskjalasafni Austfirðinga getur ennfremur um munnlegar heimildir sem benda til þess að allt að 900 kolagrafir hafi verið að finna að Fiskilækjarholti (þar sem Fiskilækjarskógur var) að Eiðum. Hann taldi að örnefnið Holt benti til þess að þar hafi verið skógur. Samkvæmt munnmælum var svo stórvaxinn skógur á Timburhöfða á Fiskilækjarholti að ríðandi maður hefði ekki náð með svipunni upp í laufið á hríslu sem þar hefði vaxið. Þann 14. og 15. ágúst 1973 töldu Þ. Þorsteinsson, Ármann Halldórsson og Þórarinn Þórarinsson 42 kolagrafir á svæðinu austan höfðans og aðeins sunnan hans. Þeir grófu í nokkrar kolagrafir hjá Fiskilæk og greindu 1875 gjósku í yfirborði og kolalög í botni, oft um 5 cm þykk. Taldi hann að ein kolagröf gæfi 4-5 kolatunnur, en hann hafði reiknað út að ársþörfin til járnsmíðar hefði verið um 800 tonn á bónda á ári til forna þegar menn unnu

¹⁰ Þór Magnússon. (2004). „Málmsmíðar. Gripir til gagns og þrýði. Í: *Hlutavelta tímans: menningararfur á Þjóðminjasafni*, bls. 302-311; Margrét Hermanns-Auðardóttir og Þorbjörn Á Friðriksson. (1994). „Blástursjárn frá Mýnesi.“ *Gersemar og þarfaping*. bls. 216-217; Kristján Eldjárn. (1976) „Blástursjárn frá Mýnesi.“ *Árbók Hins íslenska fornleifafélags*. bls. 103-105.

¹¹ Þórarinn Þórarinsson. (1980). „Ísarns meiður á Eiðum.“ *Múlaping: byggðasögurit Austurlands*, 10. hefti, bls. 31-55.

¹² Þórarinn Þórarinsson. (1974). „Þjóðin lifði en skógurinn dó.“ *Ársrit Skógræktarfélags Íslands*. Reykjavík, bls. 16-29.

¹³ Benedikt Gíslason frá Hofteigi. (1958). *Eiðasaga*. Gefin út á 75 ára afmæli skólans. Bókaútgáfan Norðri, bls. 495 og 510.

sitt járn sjálfir. Til að framleiða fjórar tonn af viðarkolum þurfti 1.53 m³ af viðarkurl fastamassa. Þórarinn taldi að orð Ara fróða í landnámu um að landið hefði verið skógi vaxið á milli fjalls og fjöru hefði líklega ekki þýtt að allir 40.000 km² landsins hefðu verið skógi vaxnir, frekar að um 17.200 km² hefðu verið þaktir skógi við landnám Íslands. Þórarinn taldi einnig að fyrstu fimmhundrað árin sem íslensk þjóð lifði í landinu hefði hún þurft að eyða skógi á um 5.000 km² landins og næstu fimm aldirnar hafi hún fellt skóg á öðrum 3.200 km² aðeins til að halda lífi. Til viðmiðunar benti hann á að árið 1974 var allt skóglendi Íslands um eitt þúsund ferkílómetrar að stærð og þar af var Hallormsstaðaskógur 700 hektarar.¹⁴

Vegna þessara heimilda var viðbúið að í landi Eiða myndu finnast margar kolagrafir við vettvangsskoðun, en geta má þess að í fornleifaskráningu sem unnin var árið 2021 í Selskógi, sunnan við bæjarstæði Miðhúss, fundust 118 kolagrafir sem eru eldri en elstu menn muna.¹⁵

Páll Þorvarðarson að Eiðum, sem lést ásamt konu sinni Sesselju Þorsteinsdóttur í Svartadauða árið 1403, var sagður hafa safnað að sér miklu ríkidæmi. Þó er ekki vitað nákvæmlega hvenær eða af hvaða völdum sá auður tók að safnast, en hugmyndir hafa verið uppi um að járnvinnsla úr mýrarrauða hafi verið grundvöllurinn, m.a. vegna fjölda kolagrafa sem finna má víða um svæðið.¹⁶ Benedikt Gíslason setti einnig fram þá tilgátu í Eiðasögu að auður Páls hefði skapast vegna fiskútflutnings.¹⁷ Þórarinn Þórarinsson taldi að sú kenning stæðist ekki rök þar sem fiskútflutningurinn hefði aldrei geta hafist fyrr en eftir dauða Páls.¹⁸ Barnabarn Páls, Þorvarður Loftsson tók síðan við Eiðum. Í kaupmálabréfi frá 1436 á milli brúðhjónanna Þorvarðar (dóttursonar Eiða-Páls) og Margrétar Vigfúsdóttur er fjallað um „garðinn á Eiðum á Austfjörðum sem liggur í Fljótsdalshéraði“ sem er metinn á sex hundruð hundraða og auk þess hundruð kúgildi og fjögur hundruð hundraða í lausagóssi. Ekki er að fullu ljóst hvort átt er við eiginlega garða eða hvort orðið garður eigi við býli sem tökuorð í dönsku. Benedikt Gíslason

¹⁴ Þórarinn Þórarinsson. (1974). „Þjóðin lifði en skógurinn dó.“ *Ársrit Skógræktarfélags Íslands*. Reykjavík, bls. 16-29; Þórarinn Þórarinsson. Einkaskjöl, í A6338-1 ÞÞ á Héraðsskjalasafni Austfirðinga; Þórarinn Þórarinsson. (1982). „Oft er í holti heyrandi nær. Hugleiðingar um „holts“- heitið.“ *Ársrit Skógræktarfélags Íslands*. Reykjavík, bls. 30-36; Þórarinn Þórarinsson. (1983). „Eiðaskógur að fornu og nýju.“ Í *Alþýðuskólinn á Eiðum*. Ritstjóri Ármann Halldórsson, bls. 183-206. Sigurður Blöndal skógræktarstjóri benti síðar á að að minnsta kosti 27% landsins hefðu verið þakið birki við landnám, sjá bókina *Íslandsskógar* sem gefin var út árið 1999.

¹⁵ Rannveig Þórhallsdóttir. (2021). „Fornleifaskráning vegna deiliskipulags í Selskógi, Múlapingi“, Sagnabrunnur ehf.

¹⁶ Þórarinn Þórarinsson. Einkaskjöl, í A6338-1 ÞÞ á Héraðsskjalasafni Austfirðinga; Þórarinn Þórarinsson. (1980). „Ísarns meiður á Eiðum.“ *Múlaping: byggðasögurit Austurlands*, 10. hefti, bls. 31-55; Benedikt Gíslason frá Hofteigi. (1958). *Eiðasaga*. Gefin út á 75 ára afmæli skólans. Bókaútgáfan Norðri, bls. 36-51.

¹⁷ Benedikt Gíslason. “Frá höfuðbóli til hellisvistar.” *Múlaping: byggðasögurit Austurlands*, 2. árg. 1967.

¹⁸ Þórarinn Þórarinsson. (1980). „Ísarns meiður á Eiðum.“ *Múlaping: byggðasögurit Austurlands*, 10. hefti, bls. 31-55.

taldi að Eiðaeignirnar hafi á dögum föðurs og móður Þorvarðar verið metnar á um 2400 hundraða.¹⁹

Margrét „ríka“ Þorvarðardóttir, barnabarnabarn Þorvarðar og Margrétar, tók við Eiðum um árið 1509, þá líklega um 17-18 ára aldur (fædd um 1491-1492). Hún giftist Sigurði Finnbogasyni. Búseta þeirra slitnaði þó að Eiðum því Sigurður gerðist sýslumaður í Hegranesþingi. Um 1517-1518 fluttu þau aftur í Eiða og lifði Sigurður skamma hríð eftir það. Eftir 1520 var Margrét orðin ekkja. Hún giftist síðan Magnúsi Árnasyni en um 1540 var hún aftur orðin ekkja og það er á þessum árum sem fara af henni miklar sögur um mikinn búskap og aðdrætti. Hún hélt út útgerð í Eiðaveri, við Unaós og við Fiskabjarg í Borgarfirði eystra. Hún hélt einnig út búskapi víða. Dóttir Margrétar og Magnúsar hét Þorbjörg. Hún giftist Vigfúsi Þorsteinssyni. Árið 1551 seldi Margrét Vigfúsi Eiða, líklega til að verja Eiða gegn kröfum annarra barna Magnúsar og gæta að því að eignin gengi til Þorbjargar, enda er þess getið í kaupsamningnum að Þorbjörg skuli eiga Eiða ef hún lifi lengur en Vigfús. Margrét hafði selför uppi í Hraundal. Heitir þar síðan Eiðasel og er sagt að þar sjáist enn tóftir í þjóðsögum Sigfúsar Sigfússonar. Samkvæmt þjóðsögunum voru endalok Margrétar þau að troðast undir sauðfé þegar hún stóð í sauðaréttardyrnum á haustdegi í Gilsárteigi, þá um sjötugt að aldri.²⁰ Samkvæmt framansögðu er ljóst að sagnfræðilegar heimildir benda til þess að Eiðar hafi verið auðugt svæði og því viðbúið að víða á svæðinu myndu leynast bæði tóftir og kolagrafir.

Stafkirkjan að Eiðum

Talið er að glæsileg stafkirkja hafi staðið að Eiðum en heimildir um staðsetningu hennar hafa glatast. Heimildir eru um stafkirkjur að Vallanesi, Valþjófsstað og Hofi í Vopnafirði²¹ og var grafin upp stafkirkja (stólpakirkja) að Þórarinsstöðum í Seyðisfirði árin 1998-1999. Hún var talin vera frá 11. öld.²² Samkvæmt vísitasíu Jóns biskups stóð hún enn árið 1727. Lýsingin sýnir að um stórhýsi var að ræða, þrískipt (forkirkja, miðkirkja og kór). Loft var yfir hluta

¹⁹ Benedikt Gíslason. „Frá höfuðbóli til hellisvistar.“ *Múlaping: byggðasögurit Austurlands*, 2. árg. 1967; DI 4. b, bls. 562; Grímur M. Helgason, Helgi Grímsson, Sigfús Sigfússon. (1986). Íslenskar þjóðsögur og sagnir. IV. Bindi, bls. 104-105; Þórarinn Þórarinsson. (1980). „Ísarns meiður á Eiðum.“ *Múlaping: byggðasögurit Austurlands*, 10. hefti, bls. 31-55. Til útskýringar á virði 2400 hundraða má geta þess að Þórarinn nefnir að eitt hundrað eða jarðahundrað jafngildi eða var jafnvirði 120 álna vaðmáls eða eins kýrverðs, miðað við kú í fullu standi (kúgildi). Þessi 2400 hundraða jafngiltu því andvirði 2400 kúa. Árið 1439 semja hjónin Þorvarður Loptsson og Margrét Vigfúsdóttir um helmingafélag, sjá DI, 4. b, bls. 588-589.

²⁰ Benedikt Gíslason frá Hofteigi. (1958). *Eiðasaga*. Gefin út á 75 ára afmæli skólans. Bókaútgáfan Norðri, bls. 36-51.

²¹ Helgi Hallgrímsson. (2006). „Stafkirkja og rauðviðarskáli á Valþjófsstað.“ *Múlaping*, 33. bls. 123-141; Ágúst Sigurðsson. (1980). Forn frægðarsetur, III. bindi. Reykjavík, bls. 14.

²² Steinunn Kristjánsdóttir. (2004). *The Awakening of Christianity in Iceland. Discovery of a Timber Church and Graveyard at Þórarinsstaðir in Seyðisfjörður*. Gothenburg Archaeological Thesis, Series B No 31.

miðkirkju, stúkur með hurðum sitthvorum megin við kór og „útbrot“ meðfram báðum hliðum miðkirkjunnar. Glerhurðar voru á stöfnum og stúkum. Talið er að Karl Arnórsson hafi látið byggja þessa kirkju á árunum 1320-1350. Í fornleifaskýrslu Björns Vigfússonar prests á Eiðum árið 1821 er lýst nokkrum kirkjugripum sem höfundur hennar telur að hafi verið í miðaldarkirkjunni, þar á meðal er altarisbrík úr eik, útskorin, með myndum Péturs og Páls postula og krossmarki af alabastri í miðju. Auk þess „Nikolai líkneski“ úr eik, um 1 m á hæð, í máluðum skáp með vængjahurðum. Ennfremur róðurkross með Kristlíkneski úr eik, hvítmáluðu, af svipaðri stærð. Loks kaleikur og patína sem nú eru í Þjóðminjasafni. Altarisbríkin og líkneski Nikulásar eru týnd en Kristlíkneskið rataði aftur í kirkjuna eftir nokkurn hrakning. Þess getur ekki í elstu lýsingum hennar og sagt er að það hafi fundist rekið á Eiðasand. Sú kirkja sem nú stendur að Eiðum var reist árið 1886. Hún var friðuð 1. janúar 1990. Hún var upprunanlega á hlöðnum grunni úr hleðslugrjóti og timburskífum á þaki.²³

Búnaðarskólinn á Eiðum

Heimildir eru um ýmsar minjar tengdar Búnaðarskólanum á Eiðum. Fyrsta hús Búnaðarskólans á Eiðum var reist árið 1883. Heimildir geta um torfbæ og áveituengi í Vallarblá með gördum og skurðum og myllu á árunum 1884-1885. Árin 1889-1920 var hlaðinn nátthagagarður fyrir tanga í Eiðavatni sem voru 15 faðmar. Árin 1890-1891 var unnið að túnsléttun og að gerð matjurtagarðs. Hlaðinn var varnargarður sunnan við Melatún til að varna læknum út dældina (Meðaltún), einnig var hlaðin fjárrétt. Árin 1891-92 var unnið að túnasléttun og lokræsagrefti og byggð tvö fjárhús, skemma og smiðja og árin 1892-1893 voru byggð tvístæðufjárhús. Árin 1893-1894 var unnið að túnsléttun og lokræsi og byggingu hesthúss og hlöðu. Árin 1896-1897 voru hlaðnir flóðgarðar í blána og árin 1897-1898 var unnið að gerð tún- og flóðgarða. Árin 1902-1903 var unnið að þaksléttun, skurðgerð, hlaðin var hestarétt og byggð 4 útihús. Árin 1903-1904 var Litlihagi algirtur með torf-grjótgarði og árin 1906-1907 voru grafnir skurðir og grjótræsi. Árin 1911-1912 var unnið að þaksléttun, vörslu- og framræksluskurðum, flóðgarðahleðslu og steipt skólþró við NV horn skólahússins. Árin 1914-1915 var steipt safngryfja 12 m norður af skólahúsi. Árið 1909 var byggt í gróðrastöðinni járnklætt timburhús

²³ Ármann Halldórsson, 1975. *Sveitir og jarðir í Múlaþingi, II. bindi*, bls. 222 og 248-254; Íslenskt fornbréfasafn (DI), 4. b. bls. 220-221, Helgi Hallgrímsson og Skúli Björn Gunnarsson. Úr Eiðasögu 1000-1998. Sjá: <https://eidavinir.wordpress.com/eidastadur/frodleiksmolinn-stafkirkja-a-eidum/>.

Sveinbjörn Rafnsson. (1983). „Eiðar. Björn Vigfússon, 1821.“ Í: *Frásögur um fornaldarleifar 1817-1823, fyrri hluti*. Stofnun Árna Magnússonar, bls. 44-48; Helgi Hallgrímsson. (2006). „Stafkirkja og rauðviðarskáli á Valþjófsstað.“ Múlaþing, 33. bls. 123-141; Hjörleifur Guttormsson, 2008. *Úthérað, ásamt Borgarfirði eystra, Víkum og Loðmundarfirði*. Ferðafélag Íslands, árbók, bls. 145.

fyrir tilraunastöð Búnaðarsambandsins á Eiðum á tveimur hæðum, norður frá og áfast íbúðarhúsinu var steipt hlaða og hesthús og fjárhús við austurjaðar túnsins sunnan til. Árin 1908-1909 voru viðburðarrík m.t.t. framkvæmda; grafnir voru vörsluskurðir og lokræsi, unnið að þaksléttun og skólahúsið síðan byggt 1908 (það brann árið 1960) á Smiðjuhóli (þar sem eru friðlýstar fornminjar – þær eru utan deiliskipulagssvæðisins) spölkorn norður af bæjarþorpinu. Aðrar friðlýstar fornleifar eru tvær hringmyndaðar tóftir fyrir utan túnjaðar, sem eru við austanvert túnið á Eiðum, áfast við vallargarðinn, bæði taldar vera stóð- og geldfjárrétt og fjárvíar Margrétar ríku - eða jafnvel dómhringar.²⁴ Samkvæmt Hjörleifi Guttormssyni eru þær tóftir nú horfnar²⁵ en samkvæmt lýsingu eru þær minjar utan deiliskipulagssvæðisins.

Í dagbók frá 1908 kemur fram að á hóli rétt sunnan við bæinn og kirkjugarðinn að Eiðum bendi óljós sögn til að hafi verið virki að fornu. Hóllinn var lækkaður þann 14. maí árið 1908 og sprengt úr honum grjótt sem þóttu náttúru- og minjaspjöll. Í sömu dagbók er fjallað lítillega um Uxagerði þar sem voru beitarhús vestur í ásunum, um það bil miðja vegu milli bæjar og fljóts, afbýli fyrrum, eins og fjallað verður betur um hér á eftir.²⁶

Hlynur Gauti Sigurðsson birti árið 2011 áhugaverða MA ritgerð í landslagsarkitektúr við Kaupmannahafnarháskóla um hönnun landslags, gönguleiðir, gönguupplifun og tengingu við náttúruna í kringum Húsatjörn á Eiðum. Í ritgerðinni vakti hann einnig athygli á nokkrum fornleifum á svæðinu í kringum Húsatjörn.²⁷ Helgi Hallgrímsson lýsir Eiðasvæðinu svo: „Þar er fjölbreytt landslag sem einkennist af lyngi og skógi vöxnum ásum, með mýrarsundum, tjörnum og vötnum á milli.“²⁸ Þar kemur einnig fram að Eiðaáasar voru girtir af til skógræktar 1939 og árið 1982 var allt Eiðaland vestan þjóðvegjar beitarfriðað og er nú allt kjarri vaxið. Ásarnir að Eiðum voru vaxnir kjarrskógi fram um miðja 19. öld, en um 1880 var þessi skógur eyddur. Leifar hins forna Eiðaskógar hafa varðveist í Eiðahólma, auk barrtrjáa og fleiri trjátegunda sem var plantað þar um 1920. Helgi Hallgrímsson telur Eiðahólma elsta „náttúrugarð“ á Héraði, en þar hafa fundist 75 tegundir háplantna. Hluti af hólmanum hvarf

²⁴ Ármann Halldórsson, 1975. *Sveitir og jarðir í Múlaþingi, II. bindi*, bls. 250, 254-264; Orri Vésteinsson og Sædis Gunnarsdóttir, 1999. *Mennigarminjar í Eiðapínghá í Suður-Múlasýslu. Svæðisskráning*, bls. 5-6, 14; Ágúst Georgsson, 1990. *Fornleifaskrá. Skrá um friðlýstar fornleifar*, bls. 44.

²⁵ Hjörleifur Guttormsson, 2008. *Úthérað, ásamt Borgarfirði eystra, Víkum og Loðmundarfirði*. Árbók Ferðafélags Íslands, bls. 141.

²⁶ Ármann Halldórsson. „Þorsteinn Magnússon frá Eiðum.“ Múlaþing: byggðasögurit Austurlands – 15. hefti, 1987, bls. 167-195.

²⁷ Hlynur Gauti Sigurðsson. „Mystic, Muse, Meditation. Húsatjörn Lake.“ Skov and landskab, Copenhagen University, Landscape Architecture MA thesis., december 2011.

²⁸ Helgi Hallgrímsson. „Náttúrufar Eiðasvæðis á Héraði og tillögur um verndum þess.“ *Glettingur: tímarit um austfirsk málefni*. 20. árg, 1. tbl. 2010, bls. 6-11.

undir vatn þegar vatnsborð var hækkað í Eiðavatni árið 1935 og má sjá þess glögg merki þegar loftmyndir af Eiðavatni eru skoðaðar, en þar glittir í gróður og garða undir vatni.²⁹

Fornleifar á vettvangi að Eiðum

Árið 1999 voru skráðar 93 fornminjar í svæðisskráningu Fornminjastofnunar Íslands og er vísað í þá fornleifaskráningu þegar við á. Vert er að vekja athygli á því að þá voru fáar kolagrafir skráðar. Innan svæðisins var aðeins hægt að sjá á vefsíðu Múlaþings að kolagrafir SM-001:095 og SM-001:096 hafi verið skráðar í eldri fornleifaskráningu. Ekki fannst nánari útlistun á kolagröfunum í Svæðisskráningu frá 1999 en fjallað er um SM-001:095, gryfju, kolagröf í fornleifaskráningu frá 2001. Þar segir einnig að margar kolagrafir séu í Eiðalandi.³⁰

Í vettvangsskráningu árin 2023 og 2024 fundust eftirfarandi minjar:

2919-1. Niðurgroftur.

Kolagröf.

Kolagröfin stendur uppi á smá hæð, hún er nánast sporöskjulaga og liggur frá N-S, um 4 m í þvermál og um 2,5 m að innanmáli. Dýpt niðurgraftar um 0,1-0,2 m. Kolagröfin er þakin gróðri, s.s. fjalldrapa (dvergbirki), sinu og lyngi. Greina má rof í landi N við

Mynd 3. Horft til norðvesturs yfir kolagröf 2919-1.

kolagröfina. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

²⁹ Helgi Hallgrímsson. „Náttúrufar Eiðasvæðis á Héraði og tillögur um verndum þess.“ *Glettingur: tímarit um austfirsk málefni*. 20. árg, 1. tbl. 2010, bls. 6-11; Þóroddur Guðmundsson. Eiðahólmur. *Viðar*. (1938). Endurprentað í Náttúrufræðingnum 11. árg. 1941 með flórlista hólmanns.

³⁰ Vefsíða Múlaþings á map.is/mulathing; Svæðisskráning Orri Vésteinsson og Sædís Gunnarsdóttir, 1999. *Menningarminjar í Eiðaþinghá í Suður-Múlasýslu*; Adolf Friðriksson (ritstj.). (2001). *Fornleifakönnun vegna fyrirhugaðrar virkjunar við Kárahnjúka*, Fornleifastofnun Íslands (ekki blaðsíðutal).

2919-2. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er þakin gróðri, m.a. fjalldrapa og lyngi. Hún er sporöskjulaga frá N-S, nokkuð djúp, um 0,6-0,7 m. Þvermál tóftar er um 2,8 m, innanmál um 0,7 m, rofin til austurs. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan Mynd 4. Horft til norðurs yfir 2919-2.

deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

2919-3. Garður.

Á mjög grónu svæði fannst garður sem liggur frá N-S og hverfur inn í þéttan birkiskóg. Garðurinn er nokkuð sokkinn og rofinn á tveimur stöðum. Hann var greinanlegur á um 40 m kafla, en er að öllum líkindum stærri. Breidd garðsins er um 1 m og hæð veggja frá 0,5 m upp í 1 m. Garðurinn er í hættu vegna mikils birkigróðurs sem umvefur minjarnar og vex ofan í þær. Garðurinn gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 5. Horft til norðurs yfir 2919-3.

Mynd 6. Horft til norðurs yfir 2019-4.

2019-5. Niðurgröftur. Mógröf.

Á um 8x20 m svæði var mæld inn mógröf sem liggur NA-SV, dýpt niðurgrafter um 0,2-0,3 m. Í mógröfinni vex stór, fjalldrapi og lyng. Umhverfis mógröfina er birkigróður. Mógröfin er í um 300 m fjarlægð sunnan við Mómýri.

Mynd 7. Horft til vesturs yfir 2019-5.

Mógröfin gæti verið frá tímabilinu 1500-1920. *Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.*

2019-6. Niðurgröftur. Mógröf.

Á um 3x6 m svæði var mæld inn mógröf sem liggur N-S, dýpt niðurgrafter um 0,1-0,2 m. Í mógröfinni vex gras og mosi. Umhverfis mógröfina er birkigróður. Mógröfin er í um 240 m fjarlægð austan við Mómýri.

Mynd 8. Horft til suðurs yfir 2019-6.

Mógröfin gæti verið frá tímabilinu 1500-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

2919-7. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er þakin sinu og lyngi. Hún er hringlaga, um 0,4-0,5 m djúp, þvermál um 1,7 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 9. Horft til vesturs yfir 2919-7.

2919-8. Niðurgröftur. Mógröf.

Á um 15x35 m svæði var mæld inn mógröf sem liggur NA-SV, dýpt niðurgrafter um 0,3-0,4 m. Mógröfin er í um 230 m fjarlægð austan við Mómýri. Í mógröfinni vex stór, fjalldrapi og lyng. Umhverfis mógröfina er birkigróður. Mógröfin er í um 240 m fjarlægð austanvið Mómýri. Mógröfin gæti verið frá tímabilinu 1500-1920. *Minjarnar eru innan*

deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 10. Horft til norðurs yfir 2919-8.

2919-9. Niðurgröftur.

Mógröf. Við vettvangsskoðun fannst 70x25 m niðurgröftur í mýri, í um 200 m fjarlægð austan við Mómýri. Mógröfin liggur N-S, dýpt niðurgrafter um 0,7-1 m. Í mógröfinni vex sina, fjalldrapi, lyng og vatnasóley. Umhverfis mógröfina er birkigróður.

Mynd 11. Horft til suðurs yfir 2919-9.

Mógröfin er í um 200 m

fjarlægð norðaustan við Mómýri. Mógröfin virðist nýleg, gæti verið frá tímabilinu 1920-1930.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

2919-10. Tóft. Óþekkt.

Uppi á hæð fundust tvær illgreinanlegar tóftir sunnan við fjóra stóra steina sem reyndist erfitt að ná góðri ljósmynd af þar sem þær voru þaktar háum fjalldrapa, víði og lyngi. Tóft 2919-10 liggur SA-NV, hún er hringlaga með inngangi til suðausturs. Utanmál (þvermál) hennar um 5 m og innanmál um

Mynd 12. Horft til suðurs yfir 2919-10.

1,5 m. Breidd veggja um 2 m og hæð um 0,2-0,5 m. Tóftin virðist hlaðin úr torfi og nokkuð jarðsokkin. Tóftin gæti verið frá tímabilinu 870-1900. Hugsanlega tengist tóftin gripahaldi. Tóftin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

2919-11. Mannvirki. Gripahús.

Uppi á hæð fundust tvær illgreinanlegar tóftir sunnan við fjóra stóra steina sem reyndist erfitt að ná góðri ljósmynd af þar sem þær voru þaktar háum fjalldrapa, víði og lyngi. Tóft 2919-11 liggur A-V, hún er með ferhyrndu lagi með inngangi til austurs. Stærð tóftar er um 6,5x3 m. Breidd veggja um

Mynd 13. Horft til norðurs yfir 2919-11.

1-2 m og hæð veggja um 0,2-0,3 m. Tóftin virðist hlaðin úr torfi og er nokkuð jarðsokkin. Hugsanlega er um gripahús að ræða. Tóftin gæti verið frá tímabilinu 870-1900.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

2919-12. Niðurgröftur. Mógröf.

Á um 20x30 m svæði var mæld inn mógröf sem liggur NA-SV, dýpt niðurgrafter um 0,2-0,3 m. Í mógröfinni vex fjalldrapi og lyng. Umhverfis mógröfina er birkigróður. Mógröfin er í um 180 m fjarlægð norðvestan við Mómýri. Mógröfin gæti verið frá tímabilinu 1500-1920.

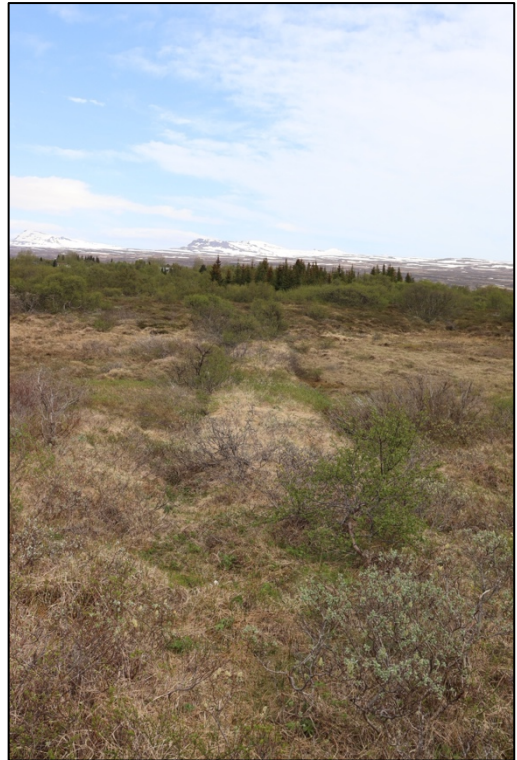
Mynd 14. Horft til norðurs yfir 2919-12.

Minjarnar eru utan deiliskipulagssvæðisins og teljast því ekki í hættu.

2919-13. Garðlag. Áveitugarður.

Mældur var inn um 35 m langur, um 3 m breiður og um 0,3-0,4 m hár garður sem hefur að öllum líkindum verið reistur sem áveitugarður. Garðurinn er rofinn fyrir miðju. Á garðinum vex gras, mosi og fjalldrapi. Talið er að garðlagið sé hluti af áveituframkvæmdum sem unnar voru í Búnaðarskólanum á Eiðum á tímabilinu 1880-1920.

Minjarnar eru utan deiliskipulagssvæðisins og teljast því ekki í hættu.

Mynd 15. Horft til austurs yfir 2919-13.

2919-14. Garðlag. Áveita.

Mældur var inn um 15 m langur, um 2 m breiður og um 0,6-0,7 m hár garður sem hefur að öllum líkindum verið reistur sem áveitugarður. Garðurinn er rofinn fyrir miðju. Á garðinum vex gras, mosi, fjalldrapi og birki. Talið er að garðlagið sé hluti af áveituframkvæmdum sem

Mynd 16. Horft til norðausturs yfir 2919-14.

unnar voru í Búnaðarskólanum á Eiðum á tímabilinu 1880-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

2919-15. Niðurgröftur. Óþekkt.

Uppi á hæð fannst illgreinanlegur niðurgröftur á um 8,5x5 m svæði, um 0,7-0,8 m djúpur. Áttalag N-S. Niðurgröfturinn er gróinn sinu og umhverfis er fjalldrapi, lyng og birki og gæti verið frá tímabilinu 870-1920. Niðurgröfturinn lítur ekki út fyrir að vera kolagröf.

Mynd 17. Horft til suðurs yfir 2919-15.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

2919-16. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er þakin sinu og lyngi og illgreinanleg á vettvangi vegna mikils gróðurs. Hún er hringlaga, um 0,5-0,6 m djúp, þvermál um 2,4 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Mynd 18. Horft til norðurs yfir svæðið þar sem 2919-16 var mæld inn.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 19. Horft til norðausturs yfir 2919-17.

2919-17. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er þakin sinu og lyngi og illgreinanleg á vettvangi vegna mikils gróðurs. Hún er sporöskjulaga, liggur A-V, um 0,5-0,6 m djúp, um 4,2 x 2,6 m að utanmáli. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

2919-18. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er þakin sinu og lyngi og illgreinanleg á vettvangi vegna mikils gróðurs. Hún er hringlaga, um 0,4-0,5 m djúp, þvermál um 4 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 20. Horft til norðurs yfir 2919-18.

2919-19. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er þakin sinu og lyngi og illgreinanleg á vettvangi vegna mikils gróðurs. Hún er hringlaga, rofin í miðju til norðurs og suðurs, um 0,6-0,8 m djúp, þvermál um 4 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 21. Horft til norðvesturs yfir 2919-19.

Mynd 22. Horft til norðurs yfir 2919-20.

2919-20. Hleðsla. Óþekkt.

Hleðslan er sporöskjulaga frá N-S, um 0,4-0,5 m há, þvermál um 2,3 x 1 m. Hugsanlega er um refagildru að ræða. Hleðslan gæti verið frá tímabilinu 1880-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

2919-21. Hleðsla. Óþekkt.

Hleðslan er sporöskjulaga frá N-S, um 0,5-0,6 m há, þvermál um 1 m. Hugsanlega er um refagildru að ræða. Hleðslan gæti verið frá tímabilinu 1880-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Uxagerði

Minnst er á býlið í eyðibýlaskrá Olavíusar.³¹ Í *Sveitum og jörðum* segir að afbýli frá Eiðum hafi verið á Uxagerði, spölkorn inn af vesturálmum Eiðavatns og sagnir eru um annað; Sólheima í Austuröxlum (það er í 600 m fjarlægð austan við deiliskipulagssvæðið). Á báðum stöðum voru síðar beitarhús.³² Getið er um Uxagerði í örnefnaskrá: „Áður hjáleiga

frá Eiðum og síðast beitarhús aflögð 1936. Nú er búið að slétta yfir tætturnar og ávalur túnbali, þar sem fyrr voru hús og túnbleðill í kring.“³³ Í greininni „Fornbýli og eyðibýli í Múlasýslum“ getur um fornbýli að Uxagerði. Höfundur greinarinnar getur sér þess til að eyðing býla í Múlasýslum geti verið vegna drepsóttar, svo sem

Mynd 24. Horft til suðurs yfir 2919-22.

Svartidauða og Stórabólu og langstæðra harðindi, svo sem harðindakaflans 1751-1758 og annarar óáran, svo sem „eldmóðunnar“ árið 1783 eða Móðuharðindanna eins og þau eru oftast

³¹ Orri Vésteinsson og Sædis Gunnarsdóttir, 1999. *Menningarminjar í Eiðabíngi í Suður-Múlasýslu. Svæðisskráning*, bls. 6, Olavíus II, bls. 142.

³² Ármann Halldórsson, 1975. *Sveitir og jarðir í Múlaþingi, II. bindi*, bls. 251-252, 256.

³³ Örnefnaskrá Eiða, bls. 3.

kölluð. Einnig gætu ástæðurnar hafa verið vatnaágangur, skriðuföll og slíkt þó að líklega eigi það ekki við um Uxagerði vegna legu bæjarins. Ekki er vitað hvenær það fór í eyði.³⁴

Minjarnar að Uxagerði voru skráðar undir SM-001:20 í eldri fornleifaskráningu.³⁵ Á vettvangi voru greind ummerki um tvö mannvirki á túninu þar sem Uxagerði er merkt inn á örnefnaskrá:

Mynd 25. Horft til suðurs yfir Uxagerði og minjar 2919-23.

2919-22. Mannvirki. Uxagerði.

Hægt var að greina vegghleðslur, hugsanlega hús og gerði til norðurs. Mannvirkið til suðurs sem liggur A-V, er um 10 x 12 m, inngangur til austurs, áfast gerði er um 8 x 14 m. Hæð hleðslna um 0,2-0,3 m, breidd veggja um 3 m. Þegar minjarnar voru skoðaðar á vettvangi voru þær illgreinanlegar vegna mikils gróðurs, þó var hægt að greina steina í hleðslum undir gróðri og voru minjarnar mældar upp út frá þeim. Minjarnar gætu verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

³⁴ Halldór Stefánsson. (1970). „Fornbýli og eyðibýli í Múlasýslum.“ *Múlaping V*, bls. 172-187.

³⁵ Orri Vésteinsson og Sædis Gunnarsdóttir, 1999. *Menningarminjar í Eiðapinghá í Suður-Múlasýslu. Svæðisskráning*, bls. 6.

2919-23 (SM-001:20). Þúst. Uxagerði.

Uxagerði var afbýli frá Eiðum. Ekki vitað hvenær það fór í eyði.³⁶ Samkvæmt örnefnaskrá³⁷ hefur verið sléttað yfir mannvirkid, en þó var hægt að greina á vettvangi ummerki um mannvirki á ósléttu yfirborði á um 10 x 10 m stóru svæði. Minjarnar gætu verið frá tímabilinu 870-1920 og heimildir benda til þessa að beitarhús hafi verið reistar á eldri minjum, enda er getið um eyðibýlið Uxagerði sem tilheyrir Eiðum í Olavíusi.³⁸ Í *Sveitum og jörðum* segir að reist hafi verið tvístæðufjárhús fyrir 120 fjár og hlaða á Uxagerði árin 1892-1893 og að beitarhúsin að Uxagerði hafi verið flutt að Sólheimum árið 1939. Árið 1945 var Þórarinn Sveinsson kennari með kúabúskap að Uxagerði. Þar kviknaði í húsatóftum

Mynd 26. Loftmynd frá 1955 af Uxagerði (LMI-Kort_LI209_LI2-1766).

árið 1945 og lifði eldur í veggjum og hólnum (taðmold) í nokkur ár, var því sléttað yfir tóftir.³⁹ Heimildir benda til þess að minjarnar að Uxagerði séu fornar, að minnsta kosti eldri en frá 1400 þar sem það telst fornbyli. Mæld var upp ógreinileg þúst á 9x10 m svæði.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

2919-24. Garðlag. Áveita.

Mældur var inn um 35 m langur, um 3 m breiður og um 0,4-0,5 m hár garður sem hefur að öllum líkindum verið reistur sem áveitugarður. Á garðinum vex gras, mosi og birki. Talið er að garðlagið sé hluti af áveituframkvæmdum sem unnar voru í Búnaðarskólanum á Eiðum á tímabilinu 1880-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 27. Horft til austurs yfir 2919-24.

³⁶ Halldór Stefánsson. (1970). „Fornbýli og eyðibýli í Múlasýslum.“ *Múlaþingi* V, bls. 172-187.

³⁷ Örnefnaskrá Eiða, bls. 3.

³⁸ Olavíus II, Ólafur Olavíus. (1965). *Ólafur Olavíus. Ferðabók. Landshagir í norðvestur-, norður- og norðaustursýslum Íslands 1775-1777, ásamt ritgerðum Ole Henckels um brennistein og brennisteinsnám og Christian Zieners um surtarbrand*. II. bindi, Reykjavík, bls. 142.

³⁹ Ármann Halldórsson, 1975. *Sveitir og jarðir í Múlaþingi, II. bindi*, bls. 251-252, 256.

2919-25. Garðlag. Óþekkt.

Á Timburlág var mældur inn um 81 m langur, um 3 m breiður og um 1-1,2 m hár garður sem er að hluta til illgreinanlegur vegna birkigróðurs sem vex á honum. Í örnefnaskrá getur um forna garða, meðal annars á Timburlág.⁴⁰

Minjarnar gætu verið frá tímabilinu 870-1920.

Mynd 28. Horft til suðurs í hlið garðlags 2919-25.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

2919-26. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er rétt vestan við stíg, þakin lyngi, sporöskjulaga, um 0,8-1 m djúp, þvermál um 1,3 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 29. Horft til austurs yfir 2919-26.

⁴⁰ Örnefnaskrá á Eiðum, Eiríkur Eiríksson, skráð 1970, bls. 3.

2919-27. Niðurgröftur.

Kolagröf.

Í kolagröfinni vex fornt birki. Hún er sporöskjulaga, um 1 m djúp, þvermál um 1 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 30. Horft til norðausturs yfir 2919-27.

2919-28. Niðurgröftur.

Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,5 m djúp, þvermál um 1 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 31. Horft til norðausturs yfir 2919-28.

2919-29. Niðurgröftur.

Kolagröf.

Kolagröfin er hálf sporöskjulaga, um 0,4-0,5 m djúp, þvermál um 1 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 32. Horft til norðausturs yfir 2919-29.

2919-30. Niðurgröftur.
Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,5-0,6 m djúp, þvermál um 2,7 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 33. Horft til austurs yfir 2919-30.

2919-31. Niðurgröftur.
Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,3-0,4 m djúp, þvermál um 2.5 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 34. Horft til norðausturs yfir 2919-31.

2919-32. Niðurgröftur.
Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,3-0,4 m djúp, þvermál um 2 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 35. Horft til austurs yfir 2919-32.

2919-33. Niðurgröftur.

Kolagröf.

Kolagröfin er sporöskjulaga, um 0,4-0,5 m djúp, þvermál um 3 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 36. Horft til norðvesturs yfir 2919-33.

2919-34. Niðurgröftur.

Kolagröf.

Kolagröfin er hálf sporöskjulaga, um 0,3-0,4 m djúp, þvermál um 2 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

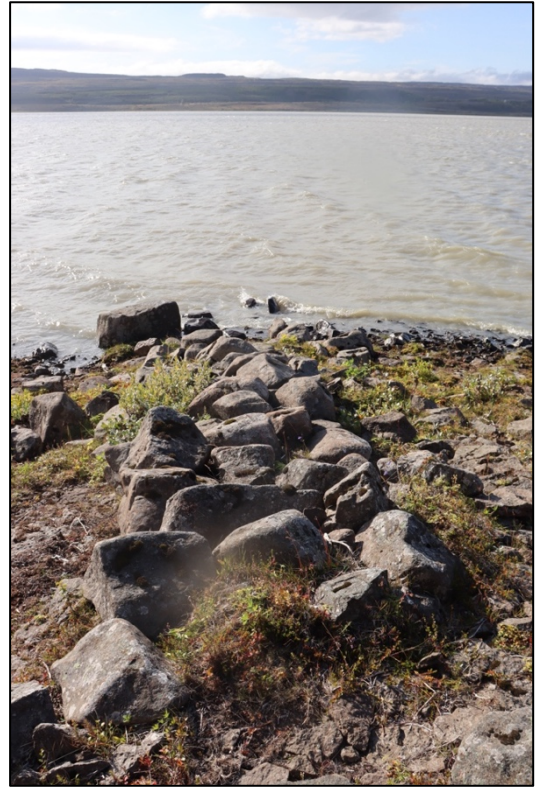

Mynd 37. Horft til norðausturs yfir 2919-34.

2919-35. Hleðsla. Óþekkt.

Austan við Lagarfljót fannst 7 x 2 m grjóthleðsla. Hæð hleðslu um 0,4-0,5 m. Talið er að hún tengist framkvæmdum á vegum Búnaðarskólans á Eiðum á tímabilinu 1880-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 38. Horft til vesturs yfir hleðslu 2919-35.

2919-36 Niðurgröftur. Kolagröf.

Í kolagröfinni vex fornt birki. Kolagröfin er hálf sporöskjulaga, um 0,4-0,6 m djúp, þvermál um 1 m. Í kolagröfinni vex tvístofna birki. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 39. Horft til austurs yfir 2919-36.

2919-37 Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,4-0,5 m djúp, þvermál um 1,6 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 40. Horft til norðvesturs yfir 2919-37.

2919-38 Niðurgröftur. Kolagröf.

Í kolagröfinni vex fornt birki. Hún er hringlaga, um 1,2-1,3 m djúp, þvermál um 4,6 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 41. Horft til norðurs yfir 2919-38.

2919-39 Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,6-0,7 m djúp, þvermál um 1,5 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 42. Horft til norðurs yfir 2919-39.

2919-40. Niðurgröftur. Kolagröf.

Í kolagröfinni vex fornt birki. Hún er hringlaga, um 1,2-1,3 m djúp, þvermál um 4,7 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 43. Horft til suðvesturs yfir 2919-41.

Mynd 44. Horft til vesturs yfir 2919-40.

2919-41. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,2-0,3 m djúp, þvermál 1,3 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

2919-42. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er sporöskjulaga, um 1-1,2 m djúp, þvermál um 2,3 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 45. Horft til norðurs yfir 2919-42.

2919-43. Niðurgröftur. Kolagröf.

Í kolagröfinni vex fornt birki. Hún er hringlaga, um 1-1,2 m djúp, þvermál um 1 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 46. Horft til norðurs yfir 2919-43.

2919-44. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,6-0,7 m djúp, þvermál um 2,7 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 47. Horft til norðausturs yfir 2919-44.

2919-45. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,5-0,6 m djúp, þvermál um 1 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 48. Horft til norðvesturs yfir 2919-45.

2919-46. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,4-0,5 m djúp, þvermál um 4 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 49. Horft til vesturs yfir 2919-46.

2919-47. Niðurgröftur. Kolagröf.

Í kolagröfinni vex fornt birki. Kolagröfin er hringlaga, um 0,5-0,6 m djúp, þvermál um 4 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 50. Horft til suðvesturs yfir 2919-47.

2919-48. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,5-0,6 m djúp, þvermál um 1,6 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 51. Horft til suðvesturs yfir 2919-48.

2919-49. Niðurgröftur. Kolagröf.

Í kolagröfinni vex fornt birki. Kolagröfin er hringlaga, um 1-1,1 m djúp, þvermál um 4,2 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 52. Horft til vesturs yfir 2919-49.

2919-50. Niðurgröftur. Kolagröf.

Í kolagröfinni vex fornt birki. Kolagröfin er hringlaga, um 1-1,2 m djúp, þvermál um 3,2 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 53. Horft til norðurs yfir 2919-50.

2919-51. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,5-0,6 m djúp, þvermál um 3,4 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 54. Horft til austurs yfir 2919-51.

2919-52. Niðurgröftur. Kolagröf.

Í kolagröfinni vex fornt birki. Kolagröfin er hringlaga, um 0,4-0,5 m djúp, þvermál um 3,5 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 55. Horft til norðausturs yfir 2919-52.

2919-53. Niðurgröftur. Kolagröf.

Í kolagröfinni vex fornt birki. Kolagröfin er hringlaga, um 0,4-0,5 m djúp, þvermál um 3,2 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 56. Horft til norðurs yfir 2919-53.

2919-54. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er illgreinanleg. Hún er hringlaga, um 0,6-0,7 m djúp, þvermál um 1,3 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 57. Horft til norðurs yfir 2919-54.

2919-55. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er áttlaga, um 0,9-1 m djúp, þvermál um 8 m frá NV-SA. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 58. Horft til norðausturs yfir 2919-55.

2919-56. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,8-1 m djúp, þvermál um 1,4 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 59. Horft til norðaustur yfir 2919-56.

2919-57. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,7-0,8 m djúp, þvermál um 3,2 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 60. Horft til norðausturs yfir 2919-57.

2919-58. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,6-0,7 m djúp, þvermál um 1,5 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 61. Horft til austus yfir 2919-58.

2919-59. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,7-0,8 m djúp, þvermál um 3,7 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 62. Horft til norðurs yfir 2919-59.

2919-60. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er illgreinanleg vegna gróðurs, hringlaga, um 0,6-0,7 m djúp, þvermál um 2,3 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 63. Horft til norðurs yfir 2919-60.

2919-61. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 1,1-1,2 m djúp, þvermál um 4,2 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 64. Horft til austurs yfir 2919-61.

2919-62. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,5-0,6 m djúp, þvermál um 3,4 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 65. Horft til norðvesturs yfir 2919-62.

2919-63. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,6-0,7 m djúp, þvermál um 3 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 66. Horft til norðausturs yfir 2919-63.

2919-64. Niðurgröftur. Kolagröf.

Þrjár kolagrafir eru í röð frá suðri til norðurs. Kolagröfin er sporöskjulaga, um 0,3-0,4 m djúp, þvermál langsum um 1 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 67. Horft til suðausturs yfir 2919-64 og 2919-65.

2919-65. Niðurgröftur. Kolagröf.

Þrjár kolagrafir eru í röð frá suðri til norðurs og sjá má kolagröf 2919-65 á mynd 67. Kolagröfin er sporöskjulaga, um 0,4-0,5 m djúp, þvermál langsum um 2,2 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

2919-66. Niðurgröftur. Kolagröf.

Þrjár kolagrafir eru í röð frá suðri til norðurs. Kolagröfin er hringlaga, um 0,6-1 m djúp, þvermál um 1,4 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 68. Horft til norðurs yfir 2919-66.

2919-67. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 1,4-1,5 m djúp, þvermál um 3,6 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 69. Horft til norðvesturs yfir 2919-67.

2919-68. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,3-0,4 m djúp, þvermál um 1,8 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 70. Horft til norðvesturs yfir 2919-68.

2919-69. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er áttlaga, liggur NV-SA, um 0,8-0,9 m djúp, þvermál langsum um 3,2 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 71. Horft til suðvesturs yfir 2919-69.

2919-70. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er áttlaga, liggur N-S, um 0,5-0,8 m djúp, þvermál langsum um 3,5 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 72. Horft til norðvesturs yfir 2919-70.

2919-71. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er áttlaga, liggur N-S, um 0,4-0,5 m djúp, þvermál langsum um 2 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 73. Horft til norðausturs yfir 2919-71.

2919-72. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,5-0,6 m djúp, þvermál langsum um 1,3 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 74. Horft til norðausturs yfir 2919-72.

2919-73. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,5-0,6 m djúp, þvermál um 1,5 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 75. Horft til suðvesturs yfir 2919-73.

2919-74. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er áttlaga, liggur N-S, um 0,9-1 m djúp, þvermál langsum um 3,5 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 76. Horft til norðausturs yfir 2919-74.

2919-75. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,8-0,9 m djúp, þvermál um 1,2 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 77. Horft til norðurs yfir 2919-75.

2919-76. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er áttlaga, liggur A-V, um 0,6-1 m djúp, þvermál um 3,7 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 78. Horft til vesturs yfir 2919-76.

2919-77. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er sporöskjulaga, um 1-1.1 m djúp, þvermál um 2,8 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 79. Horft til vesturs yfir 2919-77.

2919-78. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,5-0,6 m djúp, þvermál um 3,5 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 80. Horft til vesturs yfir 2919-78.

2919-79. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,5-0,6 m djúp, þvermál um 1,6 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 81. Horft til norðurs yfir 2919-79.

2919-80. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,3-0,4 m djúp, þvermál um 2,8 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 82. Horft til norðurs yfir 2919-80.

2919-81. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,5-0,6 m djúp, þvermál um 2,2 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 83. Horft til norðvesturs yfir 2919-81.

2919-82. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,5-0,6 m djúp, þvermál um 2,5 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 84. Horft til norðausturs yfir 2919-82.

2919-83. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,6-0,7 m djúp, þvermál um 1 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 85. Horft suðurs yfir 2919-83.

2919-84. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er sporöskjulaga, um 0,6-0,7 m djúp, þvermál langsum NA-SV um 2,7 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 86. Horft til austurs yfir 2919-84.

2919-85. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,4-0,5 m djúp, þvermál um 2 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 87. Horft til austurs yfir 2919-85.

2919-86. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,6-0,7 m djúp, þvermál um 2 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

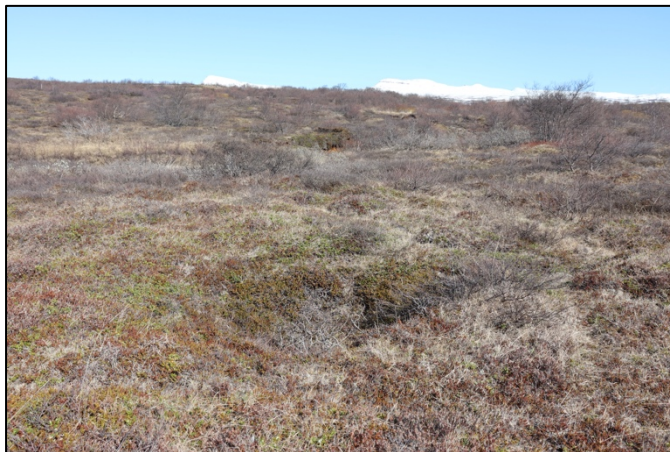

Mynd 88. Horft til norðurs yfir 2919-86.

2919-87. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,1-0,2 m djúp, þvermál um 1,5 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 89. Horft til norðurs yfir 2919-87.

Mynd 90. Horft til austurs yfir 2919-88.

Mynd 91. Rafstöðin við Fiskilæk.

2919-88. Mannvirki. Rafstöð.

Árið 1935 var byggð um 100 hestafla háspennurafstöð við Fiskilækjarós niðri við Lagarfljót. Var haldin ljósahtíð í Búnaðarskólanum á Eiðum þann 1. desember 1935 og þá dansað á fullum ljósum en ekki í hálfrökkri. Þegar rafstöðin var gerð var Eiðavatnið hækkað um 2 metra til miðlunar. Enn stendur rafveituhúsið (sjá mynd 91) og stíflurnar (sjá 2919-93 og mynd 96) sem gerðar voru til að hækka í vatninu.⁴¹

Rafstöðin telst ekki vera fornminjar í skilningi laga nr. 80/2012 en eru þó skráð vegna heimildagildis.

Rafminjarnar eru ekki fornminjar.

2919-89. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,4-0,5 m djúp, þvermál um 3 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 92. Horft til suðvesturs yfir 2919-89..

⁴¹ Ármann Halldórsson. (1983). *Alþýðuskólinn á Eiðum*. Útgefandi: Alþýðuskólinn á Eiðum, bls. 52; Ármann Halldórsson. (1995). „Rafstöðin á Eiðum.“ *Múlaping*, 22. árg., bls. 182-193.

2919-90. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,5-0,6 m djúp, þvermál um 3 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 93. Horft til suðvesturs yfir 2919-90.

2919-91. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,4-0,5 m djúp, þvermál um 2,5 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 94. Horft til suðausturs yfir 2919-91.

Mynd 95. Horft til norðurs yfir garð 2919-92.

2919-92. Garðlag. Óþekkt.

Á Fiskilækjarási er hægt að greina myndarlegt garðlag sem liggur frá A-V yfir ásin, stærð 185 x 6 m, um 1 m hár. Í örnefnaskrá getur um gamla garða. Þeir eru innan við Fiskilækjarholt, við hagana báða og austur í Eiðalæk á Bauluvaðsholti, sem og á Timburlág. Þar segir einnig að hluti garðanna hafi lent undir vatni þegar Eiðavatn var stíflað vegna virkjunar.⁴² Einn af þessum görðum, garður á Stórahaga, var skráður í eldri fornleifaskráningu sem **3040:011**.⁴³ Rannsókn á honum leiddi í ljós að hann var frá 10. öld.⁴⁴

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

⁴² Örnefnaskrá á Eiðum, Eiríkur Eiríksson, skráð 1970, bls. 3.

⁴³ Indriði Skarphéðinsson. (2023). „Fornleifaskráning vegna hitaveitulagnar frá Eyvindará að Eiðum, Eiðaþinghá, Múlaþingi.“ Sagnabrunnur, bls. 19.

⁴⁴ Indriði Skarphéðinsson og Rannveig Þórhallsdóttir. (2024). „Fornleifarannsókn vegna lagningar hitaveitu frá Eyvindará til Eiða, Eiðaþinghá, Múlaþingi.“ Sagnabrunnur, bls. 6-11.

Mynd 96. Horft til vesturs yfir áveitu 2919-93.

2919-93. Stífla. Áveita.

Árið 1935 var byggð um 100 hestafla háspennurafstöð við Fiskilækjarós niðri við Lagarfljót. Þegar rafstöðin var gerð var Eiðavatnið hækkað um 2 metra til miðlunar. Enn stendur rafveituhúsið (sjá 2919-82 og mynd 91) og stíflur (sjá 2919-109) sem gerðar voru til að hækka í vatninu.⁴⁵ Mæld var upp 6x3 m steipt stífla.

Stíflan telst ekki vera fornminjar í skilningi laga nr. 80/2012 en eru þó skráð vegna heimildagildis.

Stíflan er ekki fornminjar.

Mynd 97. Horft til vesturs yfir 2919-93.

2919-94. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,6-0,7 m djúp, þvermál um 3,1 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 98. Horft til austurs yfir 2919-94.

⁴⁵ Ármann Halldórsson. (1983). *Alþýðuskólinn á Eiðum*. Útgefandi: Alþýðuskólinn á Eiðum, bls. 52; Ármann Halldórsson. (1995). „Rafstöðin á Eiðum.“ *Múlaping*, 22. árg., bls. 182-193.

2919-95. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,8-0,9 m djúp, þvermál um 3.1 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 99. Horft til austurs yfir 2919-95.

2919-96. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er sporöskjulaga, um 0,8-0,9 m djúp, þvermál um 4 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 100. Horft til suðausturs yfir 2919-96.

2919-97. Niðurgröftur. Kolagröf.

Í kolagröfinni vex fornt birki. Kolagröfin er sporöskjulaga, um 0,7-0,8 m djúp, þvermál um 1 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 101. Horft til suðausturs yfir 2919-97.

2919-98. Niðurgröftur. Kolagröf.

Í kolagröfinni vex fornt birki. Kolagröfin er hringlaga, um 0,2-0,3 m djúp, þvermál um 1,5 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 102. Horft til norðurs yfir 2919-98.

2919-99. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,9-1 m djúp, þvermál um 3 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 103. Horft til suðausturs yfir 2919-99.

2919-100. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,9-1 m djúp, þvermál um 1,5 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 104. Horft til austurs yfir 2919-100.

2919-101. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,9-1 m djúp, þvermál um 1,1 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 105. Horft til austurs yfir 2919-101.

2919-102. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,9-1 m djúp, þvermál um 3,2 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 106. Horft til suðurs yfir 2919-102.

2919-103. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er sporöskjulaga, um 0,7-0,8 m djúp, þvermál A-V um 1,5 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 107. Horft til norðurs yfir 2919-103.

2919-104. Niðurgröftur. Kolagröf.

Í kolagröfinni vex fornt birki. Kolagröfin er hringlaga, um 0,4-0,5 m djúp, þvermál A-V um 1 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 108. Horft til austurs yfir 2919-103.

2919-105. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,5-0,6 m djúp, þvermál um 2 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 109. Horft til norðurs yfir 2919-105.

2919-106. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er sporöskjulaga, um 0,5-0,6 m djúp, þvermál A-V um 1,7 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 110. Horft til norðurs yfir 2919-106.

2919-107. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,3-0,4 m djúp, þvermál um 1,1 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 111. Horft til norðurs yfir 2919-107.

2919-108. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er sporöskjulaga, um 0,9-1 m djúp, þvermál A-V um 2 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 112. Horft til austurs yfir 2919-108.

2919-109. Hleðsla. Áveita.

Vestan við Eiðavatn var stífla sem hefur líklega verið gerð þegar rafstöðin á Fiskilæk var byggð árið 1935 til að hækka yfirborð Eiðavatns (sjá umfjöllun um 2919-88 og 2919-93).⁴⁶ Stærð 8x1,8 m.

Stíflan telst ekki vera fornminjar í skilningi laga nr. 80/2012 en er þó skráð vegna heimildagildis.

Stíflan er ekki fornminjar.

Mynd 113. Horft til norðurs yfir 2919-110.

2919-110. Hleðsla. Óþekkt.

Einföld steinaröð meðfram gróðurskilum til suðurs var greinanleg á um 7 m löngu svæði, hlutverk óþekkt. Hæð hleðslu 0,1-0,2 m, breidd um 18 cm.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 114. Horft til norðausturs yfir 2919-111.

Mynd 115. Horft til austurs yfir 2919-110.

2919-111. Varða. Samgöngubót.

Varðan er hringlaga, um 0,2-0,3 m há, þvermál um 0,7 m. Varðan gæti verið frá tímabilinu 1880-1920. *Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.*

⁴⁶ Ármann Halldórsson. (1983). *Alþýðuskólinn á Eiðum*. Útgefandi: Alþýðuskólinn á Eiðum, bls. 52; Ármann Halldórsson. (1995). „Rafstöðin á Eiðum.“ *Múlaping*, 22. árg., bls. 182-193.

2919-112. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 1,1-1,2 m djúp, þvermál um 2,3 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 116. Horft til norðurs yfir 2919-112.

2919-113. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er áttlaga, um 1-1,1 m djúp, þvermál NV-SA um 3 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 117. Horft til norðausturs yfir 2919-113.

2919-114. Tóft. Óþekkt.

Tóftin er nánast ferhyrnd, um 1-1,1 m djúp, stærð 5 x 6 m. Breidd veggja um 1,4 m. Tóftin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 118. Horft til vesturs yfir 2919-114.

2919-115. Niðurgröftur. Kolagröf.

Í kolagröfinni vex fornt birki. Kolagröfin er hringlaga, um 1-1,1 m djúp, þvermál um 1,8 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 119. Horft til norðurs yfir 2919-115.

2919-116. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,5-0,6 m djúp, þvermál um 1,4 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 120. Horft til norðurs yfir 2919-116.

Mynd 121. Horft til norðurs yfir 2919-117.

2919-117. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,6-0,7 m djúp, þvermál um 1,8 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

2919-118. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,3-0,4 m djúp, þvermál um 1,1 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 122. Horft til austurs yfir 2919-118.

2919-119. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,6-0,7 m djúp, þvermál um 1 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 123. Horft til austurs yfir 2919-119.

2919-120. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,2-0,3 m djúp, þvermál um 2,2 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 124. Horft til norðurs yfir 2919-120.

2919-121. Girðing. Óþekkt.

Á svæði norðaustur af Stekkamýri var mælt upp um meters breitt og 20 m langt garðlag sem gæti hafa verið undan skógræktargirðingu. Það gæti hafa verið hluti af þeim framkvæmdum sem unnar voru í Búnaðarskólanum á Eiðum á tímabilinu 1880-1930.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 126. Horft til austurs yfir 2919-122.

meters há og um 0,5 m að þvermáli. Varðan gæti verið frá tímabilinu 1870-1930.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 125. Horft til norðvesturs yfir 2919-121.

2919-122. Varða. Kennileiti.

Ofan á Hagakletti var mæld upp varða sem var hlaðin til að merkja áletrun Péturs Jökuls (2919-123). Varðan er um

2919-123. Áletrun. Óþekkt.

Í örnefnaskrá Eiða segir: “Í Hagaklett er klöppuð áletrunin frá 19. öld „1866 XX O“ Og tæp tvö fet frá „P.P.“. Áletrunin er líklega gerð af Pétri Péturssyni Jökli”.⁴⁷ Einnig er fjallað um áletrunina í grein Helga Hallgrímssonar í Múlaþingi.⁴⁸

Á vettvangi var hægt að greina veðraða og mosagróna áletrun.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 127. Horft til austurs yfir 2919-123.

⁴⁷ Örnefnaskrá á Eiðum, Eiríkur Eiríksson, skráð 1970, bls. 2.

⁴⁸ Helgi Hallgrímsson. (2022). „Steinristur (letursteinar) á Héraði“. Múlaþing, 44, bls. 43-44.

2919-124. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,2-0,3 m djúp, þvermál um 2,8 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 128. Horft til norðausturs yfir 2919-124.

2919-125. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er sporöskjulaga, um 0,7-0,8 m djúp, þvermál um 3,2 m frá. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru 3 m norðan við deiliskipulagssvæðið og þar sem farið er innan 15 m friðhelgunarsvæðis fornleifanna teljast þær í hættu.

Mynd 129. Horft til norðausturs yfir 2919-125.

2919-126. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er sporöskjulaga, um 0,3-0,4 m djúp, þvermál um 1,7 m frá NA-SV. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 130. Horft til norðurs yfir 2919-126.

2919-127. Varða. Samgöngubót.

Á Hagakletti var mæld upp varða sem var um 0,2-0,3 m há og um 1,2 m í þvermál. Varðan gæti verið frá tímabilinu 1880-1930.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 131. Horft til norðvesturs yfir 2919-127.

2919-128. Hleðsla. Óþekkt.

Austan við sumarbústaðabyggð að Eiðum var mæld upp hleðsla sem var um 0,2-0,3 m há og um 0,6 m í þvermál. Hlutverk og aldur hleðslunnar er óþekkt, hún gæti verið frá 20. öldinni.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 132. Horft til norðurs yfir 2919-128 sem er nær og 2919-129 sem er fjar.

2919-129. Hleðsla. Óþekkt.

Austan við sumarbústaðabyggð að Eiðum var mæld upp hleðsla sem var um 0,1-0,2 m há og um 0,5 m í þvermál. Hlutverk og aldur hleðslunnar er óþekkt, hún gæti verið frá 20. öldinni.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 133. Horft til austurs yfir 2919-129.

2919-130.

Varða.

Samgöngubót.

Austan við sumarbústaðabyggð var mæld upp hrunin varða sem var um 0,2-0,3 m há og um 1,5 m í þvermál. Varðan gæti verið frá tímabilinu 1880-1930.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 134. Horft til vesturs yfir 2919-130.

2919-131. Hleðsla. Óþekkt.

Austan við sumarbústaðabyggð var mæld upp 0,6-0,7 m hleðsla sem er um 1 m í þvermál. Hleðslan er með þremur umröðum steina, virðist nýleg og gæti verið frá 20. öldinni.

Líklega er ekki um minjar að ræða heldur nýlega hleðslu.

Mynd 135. Horft til norðurs yfir 2919-131.

2919-132. Niðurgröftur.

Kolagröf.

Kolagröfin er sporöskjulaga, um 0,4-0,5 m djúp, þvermál um 2,7 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 136. Horft til austurs yfir 2919-132.

2919-133. Niðurgröftur.

Kolagröf.

Kolagröfin er sporöskjulaga, um 0,3-0,4 m djúp, þvermál N-S um 2 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 137. Horft til austurs yfir 2919-133.

2919-134. Niðurgröftur.

Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,3-0,4 m djúp, þvermál um 1,7 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 138. Horft til austurs yfir 2919-134.

Suðaustan við sumarbústaðabyggðina er forngarður **3040:011** sem afmarkar Stórahaga. Torfgarðurinn er greinanlegur á um 300 m kafla. Garðurinn var fornleifaskráður í fornleifaskráningu árið 2023⁴⁹ og rannsóknir hafa leitt í ljós að elsta byggingarstig hans er frá 10. öldinni.⁵⁰

2919-135. (SM-001:068). Heimild. Hringur.

Í fornleifaskýrslu Björns Vigfússonar frá 1821 segir: „Einasta mætti eg gæta þess, að austannverdt við Túnid á Eyðum, edur áfast við Vallargardinn, eru 2r svokalladir Hríngir sa stærri 80, enn sá minni 40 Fadmar Ummáls, bádir ummgjyrdtir með grjóthledslu,, af stórum Steinum, mikid nidur socknum. Almenn Sogusogn er, að svonefnd Ríka Margret Þorvarðsdóttir, er bjó á Eyðum skommu yfir Reformationis Tid, hafi brúkað þann stærri Hríng fyrir Stóð- og geld-fjár-Rett, enn þann minni fyrir Fjárqvyyar. Það getur annars verdi ecki svo ólíkleg Tilgáta að Hríngir þessir hafi adr fyrri kunnad að vera Dómhríngir, hvar til þeir hafa ecki so ólíklegt Utlit. Millum þeirra eru herummbil 15 fadmar, og frá þeim stærri hefr legid breid og dugleg Tröð með grjóthleðslu heim til Bæarins.“⁵¹

Í áðurnefndri heimild getur annars vegar um Hringi Margrétar ríku, sem í hennar tíð gætu hafa gengt hlutverki griparéttar, en áður fyrr dómhringja og hins vegar um tröð með grjóthleðslu heim til Eiða.

Örnefnið Hringur er hnitsettur á örnefnakorti um 300 m austan við deiliskipulagssvæðisins og teljast því ekki í hættu. Ef tröðin hefur legið frá Hring að Eiðum eru þær minjar einnig utan deiliskipulagssvæðisins.

⁴⁹ Indriði Skarphéðinsson. (2023). „Fornleifaskráning vegna hitaveitulagnar frá Eyvindará að Eiðum, Eiðapinghá, Múlaþingi.“ Sagnabrunnur, bls. 19.

⁵⁰ Indriði Skarphéðinsson og Rannveig Þórhallsdóttir. (2024). „Fornleifarannsókn vegna lagningar hitaveitu frá Eyvindará til Eiða, Eiðapinghá, Múlaþingi.“ Sagnabrunnur, bls. 6-11.

⁵¹ Orri Vésteinsson og Sædís Gunnarsdóttir, 1999. *Menningarminjar í Eiðapinghá í Suður-Múlasýslu. Svæðisskráning*, bls. 11, Örnefnaskrá á Eiðum, Eiríkur Eiríksson, skráð 1970, bls. 5; Sveinbjörn Rafnsson. (1983). „Eiðar. Björn Vigfússon, 1821.“ Í: *Frásögur um fornaldarleifar 1817-1823, fyrri hluti*. Stofnun Árna Magnússonar, bls. 47-48.

2919-136. (SM-001:070).

Heimild. Helgahaugur.

Í eldri fornleifaskráningu segir í umfjöllun um SM-001:070: „Hrinutangi eða Hrinuhali var hryggur út af NV-horni Sundlaugarhússins og NV við hann Grátþúfur. Vestar nær læk var Helgahaugur, haugur Helga Ásbjarnarsonar. Nú er búið að slétta þetta svæði fyrir löngu og enginn veit glöggð hvar þessi

Mynd 139. Horfi til norðurs yfir svæðið þar sem 2919-135 og 2919-136 voru hnúttsett.

örnefni voru“. Í fornleifaskýrslu Björns Vigfússonar frá 1821 segir: „Utantil í Túni sama stadar [þ.e. og Hringir] hefur verið – og er ennú – kalladur Helga haugur, hvar sagt er að Helgi Ásbjarnarson, sem Fljótsdæla gétur umm að végin hafi verið í Reckju sinni af Grími Droplaugarsyni, égi að vera á 2r Stoðum, enn þegar búið var að grafa niður í 1 ¼ al: varð fyrir fastur Klettur, svo stór að hvorki varð komist undir né í kringum hann, gétur það því varla verid satt að nefndir Helgi Ásbjarnarson hafi þar nokkurn tíma verid heygdur.“⁵²

Á sama stað eru Grátþúfur sagðar vera þar sem hjú Helga Ásbjarnarsonar grétu hann dauðan.

Minjarnar eru 400 m austan við deiliskipulagssvæðisins og teljast því ekki í hættu.

⁵² Orri Vésteinsson og Sædis Gunnarsdóttir, 1999. *Menningarminjar í Eiðapinghá í Suður-Múlasýslu. Svæðisskráning*, bls. 11, Örnefnaskrá á Eiðum, Eiríkur Eiríksson, skráð 1970, bls. 5; Sveinbjörn Rafnsson. (1983). „Eiðar. Björn Vigfússon, 1821.“ Í: *Frásögur um fornaldarleifar 1817-1823, fyrri hluti*. Stofnun Árna Magnússonar, bls. 47-48.

2919-137. Listaverk.

Menningarminjar.

Á deiliskipulagssvæðinu stendur listaverkið Macys sem reist var árið 2004 af listamönnunum Jason Rhoades og Paul McCarthy sem hluti af sýningu Klink & Bang gallerí „Fantasy Island.“.⁵³ Listaverkið er 55 x 5 m að stærð og um 3-4 m hátt, reist úr viðargrind sem er klædd

Mynd 140. Horft til suðvesturs yfir 2919-137.

stálplötum. Það virðist hafa verið nýtt til skotæfinga, er orðið illa farið og að hruni komið og gætu plötur úr því fokið og valdið tjóni.

Listaverkið er ekki fornleifar.

2919-138. Tóft. Óþekkt.

Á deiliskipulagssvæðinu var mæld upp hringlaga tóft í Mósundi, stærð 6 x 5 m, með inngangi til austurs, hlutverk óþekkt. Hæð veggja um 0,7-0,8 og breidd veggja um 1,7 m. Innan tóftarinnar var mæld upp grjóthrúga, þvermál um 1,5 m. Minjarnar gætu verið frá tímabilinu 870-1920.

Mynd 141. Horft til austurs yfir 2919-138.

⁵³Morgunblaðið 03.07.2004. “Ævintýraskógur og óskaeyja. Umfjöllun um sýningu Kling & Bang gallerí “Fantasy Island”, sótt á: <https://timarit.is/page/3569563#page/n13/mode/2up> <https://www.mbl.is/myndasafn/mynd/124755/>.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 142. Grjóthríga innan tóftar 2919-138.

2919-139. Gata. Leið.

Hægt er að greina troðinn slóða á um 1 km svæði frá norðri til suðurs austan Mósunds, engar hleðslur eru greinanlegar í slóðanum. Leiðin gæti verið notuð á tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 143. Horft til suðurs yfir leið austan Mósunds.

2919-140. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,8-1 m djúp, þvermál um 3,3 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 144. Horft til suðausturs yfir 2919-140.

2919-141. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er sporöskjulaga, um 1,5-1,6 m djúp, þvermál um 4,7 m frá NA-SV. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 145. Horft til austurs yfir 2919-141.

2919-142. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,3-0,4 m djúp, þvermál um 2 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 146. Horft til norðurs yfir 2919-142.

2919-143. Niðurgröftur. Kolagröf.

Kolagröfin er hringlaga, um 0,4-0,5 m djúp, þvermál um 1,8 m. Kolagröfin gæti verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Mynd 147. Horft til austurs yfir 2919-143.

Geitagerði

Skráð undir SM-001:023 í eldri fornleifaskráningu.⁵⁴ Í örnefnaskrá segir: Austan við Mósund er Geitagerðisás. Framan við hann eru fornar rústir, sem heita Geitagerði. Þar er sagt að Margrét ríka á Eiðum (á fyrri hluta 16. aldar) hafi haft geitur sínar á vetrum, en í seli til fjalla á sumrum. Fjallað er ítarlega um sögu Margrétar í kaflanum Eiðaaður hér að framan. Neðan við rústirnar er gróðurlítill rotmýri sem heitir Geitagerðismýri.“⁵⁵ Í *Sveitum og jörðum* segir: „Við Fljótsbakkagötur inn og niður af Húsatjörn eru rústir sem heita Geitagerði. Þar á Margrét ríka að hafa haft geitur. Tættur eru glöggar og garðlag í kring, snotur staður.“⁵⁶ Á vettvangi er hægt að greina nokkur mannvirki, m.a. ytra hringlaga garðlag 2919-144, innra hringlaga garðlag 2919-147, garð 2919-145 norðan við húsatóft 2919-146 (fyrir miðju) og þétt upp við garðlag 2919-144 til suðausturs liggur leið 2919-150.

Mynd 148. Horft til vesturs yfir minjarnar að Geitagerði. Garðlag 2919-144 er hér þakið birki.

Mynd 149. Horft til norðurs yfir garðlag 2919-144.

⁵⁴ Orri Vésteinsson og Sædis Gunnarsdóttir, 1999. *Menningarminjar í Eiðabíngi í Suður-Múlasýslu. Svæðisskráning*, bls. 6.

⁵⁵ Örnefnaskrá Eiða, bls. 4.

⁵⁶ Ármann Halldórsson, 1975. *Sveitir og jarðir í Múlaþingi, II. bindi*, bls. 251.

2919-144. Geitagerði. Garðlag.

Tóftir standa að Geitagerði á hólum undir klettum. Á vettvangi er hægt að greina nokkrar minjar, m.a. tvö jarðsokkin garðlög, ytra 2919-144 og innra 2919-147, sem umlykja tóftir fyrir miðju svæðisins. Hægt er að greina ytra garðlagið 2919-144 á um 200 m svæði og það er rofið á fimm stöðum. Það liggur N-S. Garðlagið er frá 1-2 m á breidd, nema til suðurs, þar er hægt að greina þúst sem hluta af garðlaginu á um 10x8 m svæði. Hugsanlega hefur verið þar bygging áföst garðlaginu en ekki er hægt að greina lengur form hennar. Þó

Mynd 150. Garðlag 2919-144 og leið 2919-150 sjást vel á LMI-kort_F05-F-0888 loftmynd frá 1977.

að garðlagið virðist talsvert jarðsokkið er það víða 1,5 m hátt, til að mynda til norðurs og suðurs, en til austurs er það illgreinanlegt fyrir skógi. Hægt er að greina það vel á gömlum loftmyndum, eins og sjá má á mynd 150, loftmynd frá 1977.

Minjarnar eru þaktar miklum gróðri, meðal annars birki.

Samkvæmt heimildum geta minjarnar verið frá því um 1500.

Deiliskipulagssvæðið er í minna en 15 m fjarlægð við minjarnar og því teljast þær í hættu skv. skilningi laga nr. 80/2012.

2919-145. Geitagerði. Garðlag.

Tóftir standa að Geitagerði á hólum undir klettum. Norðan við húsatóft 2919-146 er ógreinilegt og jarðsokkið garðlag, 6,5 x 6,5 m að stærð þakið gróðri. Garðlagið er um 20-30 cm hátt og veggjaþykkt um 2 m.

Samkvæmt heimildum geta minjarnar verið frá því um 1500.

Mynd 151. Horft til suðurs yfir ógreinilegt garðlag 2919-145.

Deiliskipulagssvæðið er í minna en 15 m fjarlægð við minjarnar og því teljast þær í hættu skv. skilningi laga nr. 80/2012.

2919-146. Geitagerði. Tóftir.

Tóftir standa að Geitagerði á hólum undir klettum. Í miðju tveggja hringlaga garðlaga eru tóftir 2919-146, minjar byggingar sem sögð eru vera þar sem Margrét ríka hélt geitur sínar á 16. öld. Tóftirnar eru illgreinanlegar vegna þétts gróðurs, meðal annars einis, víðis og birkis.

Þegar tóftin var skoðuð nánar á vettvangi var hægt að greina hleðslur í veggjum. Inngangur virðist hafa verið til norðurs og hægt var að greina rof á byggingunni á um meterslöngu svæði til austurs. Mannvirkið er með áttalagið N-S, veggir eru um 3 m breiðir og stærð mannvirkisins er 15 x 7 m, hæð veggja um 0,6-0,7 m. Samkvæmt heimildum geta minjarnar verið frá því um 1500.

Deiliskipulagssvæðið er í minna en 15 m fjarlægð við minjarnar og því teljast þær í hættu skv. skilningi laga nr. 80/2012.

Mynd 152. Horft til vesturs yfir tóftir 2919-146.

Mynd 153. Horft til suðurs yfir tóftir 2919-146.

2919-147. Geitagerði. Garðlag.

Tóftir standa að Geitagerði á hóli undir klettum. Á vettvangi er hægt að greina nokkrar minjar, m.a. jarðsokkið en þó greinilegt garðlag 2919-147 sem umlykur húsatóft 2919-146. Garðlagið er um 0,2-0,4 m hátt, er greinanlegt á um 50 m löngu svæði austan og sunnan við húsatóft 2919-146. Breidd hleðslu 1-2 m.

Samkvæmt heimildum geta minjarnar verið frá því um 1500.

Deiliskipulagssvæðið er í minna en 15 m fjarlægð við minjarnar og því teljast þær í hættu skv. skilningi laga nr. 80/2012.

Mynd 154. Horft til norðurs yfir garðlag 2919-147.

Mynd 155. Á mynd 150 var hægt að sjá leið liggja austan við Geitagerði. Hér má sjá hvernig leiðin liggur frá Geitagerði suðvestast á mynd, frá V-A sunnan við Húsatjörn og í átt að Eiðum. Leiðin er nú ógreinanleg á vettvangi vegna gróðurs.

2919-148. (SM-001:022.) Fljótsbakkagötur. Samgöngubót.

Í *Sveitum og jörðum* segir að við Fljótsbakkagötur, inn og niður af Húsatjörn, séu rústir sem heita Geitagerði.⁵⁷ Göturnar eru illgreinanlegar á vettvangi en voru teiknaðar inn á um 1 km löngu svæði út frá loftmynd frá 1955, sjá mynd 155. Breidd götunnar er um 6 m. Minjar 2919-13 (garður) og 2919-14 (garður) eru mældar upp á sama stað og reiðleiðin var teiknuð inn af loftmynd. Göturnar gætu verið frá sama tíma og minjarnar að Geitagerði, þ.e. frá því um 1500 og jafnvel eldri.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

2919-149. Heimild. Leið.

Örnefnið Traðarsund bendir til þess að traðir hafi verið á svæðinu, til að mynda er hugsanlegt að tröð hafi legið á milli Geitagerði og Uxagerði.

Traðirnar gætu verið frá sama tíma og minjarnar að Geitagerði, þ.e. frá því um 1500 og jafnvel eldri.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

2919-150. Gata. Leið.

Í Jóhannesardal var teiknuð inn á loftmynd gata er virðist manngerð, hugsanlega úr hlöðnu torfi, yfir mýrarsvæði á um 26 x 7 m kafla. Ekki er vitað frá hvaða tíma gatan er.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

2919-151. Niðurgröftur. Áveita.

Við skoðun á gamalli loftmynd sést áveita vestan við Uxagerðistjörn, sjá mynd 26. Áveitan er um 43 m löng, liggur frá A-V og er um 1,8 m breið.

Áveitan hefur líklega verið gerð á vegum Búnaðarskólans á Eiðum á tímabilinu 1880-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

⁵⁷ Ármann Halldórsson, 1975. *Sveitir og jarðir í Múlaþingi, II. bindi*, bls. 251.

2919-152. Garðlag. Óþekkt.

Við skoðun á gömlum loftmyndum var hægt að greina garðlag á um 150 m löngu og um 2,8 m breiðu svæði umhverfis tóftir 2919-23 að Uxagerði, sjá mynd 26. Garðlagið var teiknað inn út frá gamalli loftmynd. Minjarnar gætu verið frá tímabilinu 870-1920.

Minjarnar eru innan deiliskipulagssvæðisins og teljast því í hættu.

Niðurstaða

Engar friðlýstar minjar eru á deiliskipulagssvæðinu. Í töflu 1 má sjá ÍSNET hnitastaðsetningu fornminja og tillögur um verndun þeirra. Míjarnar voru mældar upp, hnitsettar og ljósmyndaðar. Hnitsettar voru mínjar undir 152 skráningarnúmerum. Af þeim reyndust fjórar vera utan skráningarsvæðisins og fimm frá 20. öldinni og því falla þær ekki undir skilgreiningu á fornminjum skv. lögum nr. 80/2012. Alls teljast 143 friðaðar mínjar í hættu á fornleifaskráningarsvæðinu. Eins og rakið hefur verið í yfirferð um sögu Eiða þá benda heimildir til búsetu og nýtingu lands að á svæðinu um margar aldir. Mikill fjöldi kolagrafa, þ.e. 104 innan fornleifaskráningarsvæðisins að Eiðum, er áhugaverður og í samhengi við fornleifaskráninguna í Selskógi þar sem fundust 118 kolagrafir⁵⁸ virðist margt benda til þess að Héraðið hafi verið skógi vaxið fyrir á öldum og að þar hafi stórtæk kolavinnsla farið fram. Flestar kolagrafirnar að Eiðum voru á Timburhöfða og í Fiskilækjarholti, sumar þeirra stórar og veglegar. Telja má líklegt að Lagarfljótið hafi verið notað til að flytja kol á milli staða þar sem heimildir eru um kolagrafir víða nálægt fljótinu. Frekari rannsóknir á kolagröfunum gætu leitt í ljós hvenær kolagerðin og stærð kolanna gæti gefið vísbendingu um stærð trjáa sem voru felld til kolagerðar. Aðrar mínjar sem vakir er sérstök athygli á eru, samkvæmt heimildum, fornar mínjar að Uxagerði og Geitagerði. Á svæðinu finnast einnig fornir garðar (elsti staðfestur frá 10. öld) og leiðir sem gætu verið frá fyrstu tíð byggðar. Minjastofnun Íslands tekur afstöðu til frekari varðveislu eða rannsókna á minjum

Bent er á að allar mínjar sem eru eldri en 100 ára eru friðaðar og þeim fylgir 15 m friðhelgunarsvæði út frá ystu mörkum þeirra. Þegar ekki er hægt að tryggja öryggi fornleifa eða þær þarf að fjarlægja vegna fyrirhugaðra framkvæmda þarf að grípa til mótvægisáðgerða. Slíkar áðgerðir geta verið allt frá breyttri áætlun um framkvæmdir sem taka tillit til fornleifa (1. kostur), nákvæmri GPS staðsetningu og ljósmyndun, að nákvæmri fornleifarannsókn, s.s. könnunarskurðum. Þá er tekinn þverskurður í gegnum mínjarnar, snið teiknað og ljósmyndað

⁵⁸ Rannveig Þórhallsdóttir. (2021). „Fornleifaskráning vegna deiliskipulags í Selskógi, Múlaþingi“, Sagnabrunnur ehf.

og gjóskulaga leitað til að aldursgreina eftir atvikum. Leita þarf leyfis Minjastofnunar Íslands í öllum tilfellum og stofnunin ákveður umfangið og setur þá skilmála sem henni kann að þykja nauðsynleg. Varast ber að nýta svæðin í kringum fornleifar sem geymslustaði eða brautir fyrir vélar og tæki, eða efnisgeymslur af hverju tagi nema að leyfi Minjastofnunar Íslands komi til með eða án skilmála sem stofnunin kann að setja.

Nr.	Teg/Hlutv.	Hættu mat	Hætta	Ástand	Aldur	Verndun	Mótvægisáðgerðir	ÍSNET hnit
2919-1	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	716101.682, 54858.796
2919-2	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715984.795, 548621.857
2919-3	Garðlag Óþekkt	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	716077.989, 548727.917
2919-4	Niðurgr. Áveita	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	716002.177, 548739.859
2919-5	Niðurgr. Mógröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	1500-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715808.692, 548721.730
2919-6	Niðurgr. Mógröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	1500-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	716049.166, 549002.734
2919-7	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	716048.906, 549015.426
2919-8	Niðurgr. Mógröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	1500-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	716061.239, 549067.946
2919-9	Niðurgr. Mógröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	1920-1930	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	716009.000, 549085.230
2919-10	Tóft Óþekkt	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715985.935, 549116.126
2919-11	Mannvirki Óþekkt	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715980.300, 549122.601
2919-12	Niðurgr. Mógröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	1500-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715706.877, 549145.062
2919-13	Garðlag Áveita	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	1880-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715650.350, 549191.630
2919-14	Garðlag Áveita	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	1880-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715567.740, 549142.400
2919-15	Niðurgr. Óþekkt.	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715474.730, 548839.720
2919-16	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715513.022, 548695.506
2919-17	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715522.078, 548678.345
2919-18	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715535.588, 548589.410
2919-19	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715450.710, 548534.400
2919-20	Hleðsla Refugildra	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	1880-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715384.370, 550241.620
2919-21	Hleðsla Refugildra	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	1880-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715326.942, 550197.691

2919-22	Mannvirki Óþekkt	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715340.399, 550170.025
2919-23	Þúst Óþekkt	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715311.924, 550107.474
2919-24	Garðlag Áveita	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	1880- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	714921.530, 550067.850
2919-25	Garðlag Óþekkt	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715058.713, 550593.520
2919-26	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715076.514, 550594.600
2919-27	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715111.217, 550598.204
2919-28	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715109.733, 550610.926
2919-29	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715063.336, 556601.414
2919-30	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715026.031, 550610.206
2919-31	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715023.672, 550613.231
2919-32	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715023.077, 550633.907
2919-33	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715025.031, 550636.719
2919-34	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	1880- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715037.084, 550648.104
2919-35	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	714895.569, 550671.477
2919-36	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715058.918, 550707.083
2919-37	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715087.014, 550739.805
2919-38	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715083.285, 550743.601
2919-39	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715073.181, 550758.281
2919-40	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	714980.093, 550757.347
2919-41	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	714988.295, 550760.392
2919-42	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	714982.191, 550760.667
2919-43	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715098.369, 550788.864

2919-44	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715078.011, 550807.902
2919-45	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715080.757, 550810.679
2919-46	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715040.618, 550847.586
2919-47	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	714970.360, 550839.150
2919-48	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	714969.587, 550863.159
2919-49	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	714966.285, 550864.905
2919-50	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	714959.544, 550862.782
2919-51	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715035.630, 550864.630
2919-52	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715028.430, 550881.483
2919-53	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715049.156, 550890.600
2919-54	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715044.116, 550907.204
2919-55	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715023.576, 550922.866
2919-56	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715059.448, 550913.786
2919-57	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715074.927, 550915.671
2919-58	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715096.328, 550914.813
2919-59	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715104.360, 550916.318
2919-60	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715070.895, 550943.571
2919-61	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715046.796, 550918.645
2919-62	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715064.392, 550955.202
2919-63	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715071.589, 550958.079
2919-64	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715088.752, 550958.039
2919-65	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715089.823, 550960.866

2919-66	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	71589.440, 550964.615
2919-67	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715050.319, 550975.847
2919-68	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715004.070, 551022.360
2919-69	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715008.357, 551024.764
2919-70	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715017.419, 551043.608
2919-71	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715017.612, 551063.543
2919-72	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715026.271, 551070.087
2919-73	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715026.412, 551084.888
2919-74	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715033.909, 551098.915
2919-75	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715028.751, 551118.056
2919-76	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715008.767, 551123.395
2919-77	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715028.101, 551132.674
2919-78	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715021.307, 551136.403
2919-79	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715026.026, 551141.859
2919-80	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715031.323, 551158.475
2919-81	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715038.364, 551202.735
2919-82	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715048.559, 551219.540
2919-83	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715056.649, 551222.237
2919-84	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715028.510, 551314.920
2919-85	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715013.448, 551505.915
2919-86	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715006.380, 551584.950
2919-87	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715022.232, 551601.214

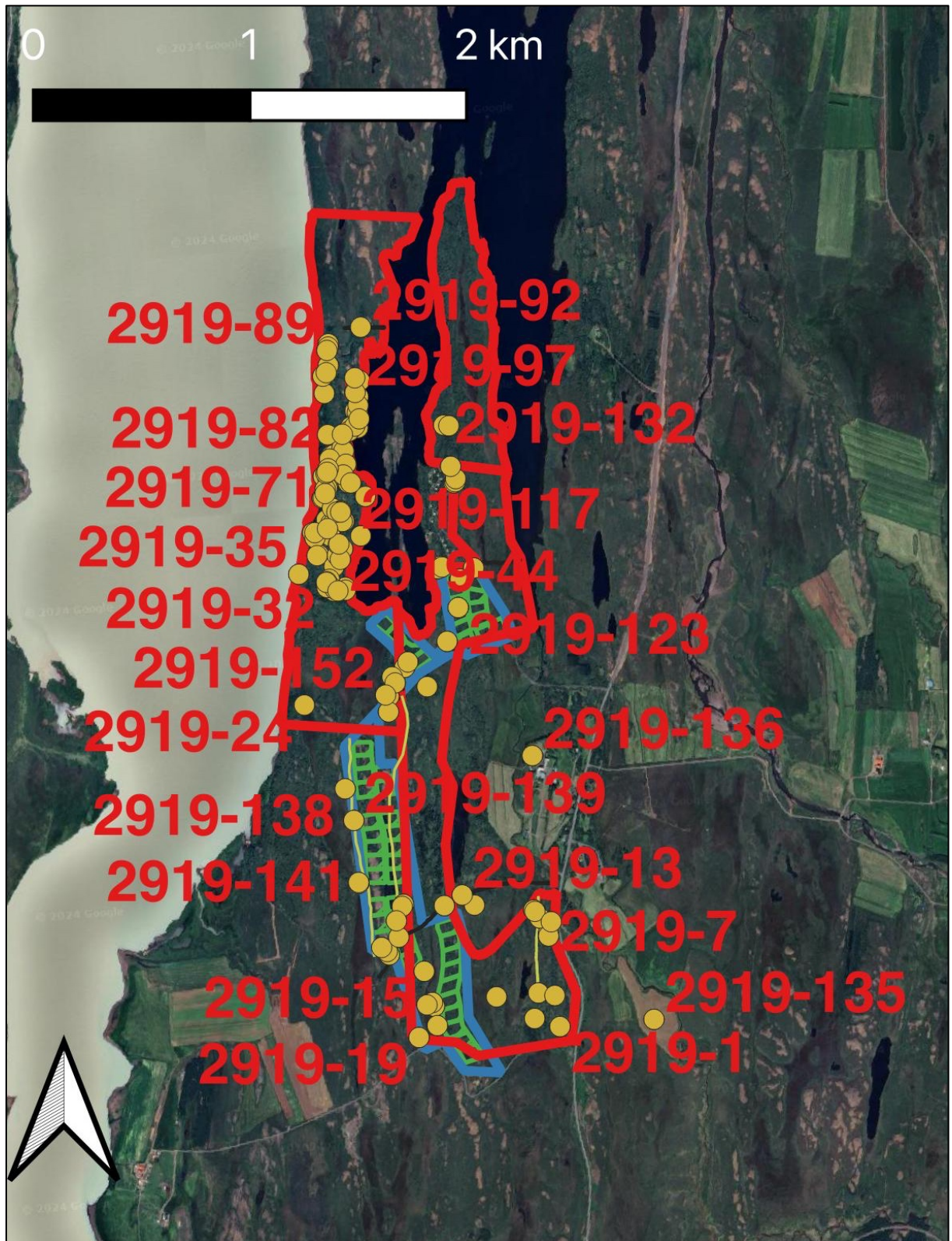
2919-88	<i>Mannvirki</i> Rafstöð	Engin hætta	Framkv.	Greinanlegar	1935	Annað	Mælt upp og ljósmyndað.	715031.841, 551634.780
2919-89	<i>Niðurgr.</i> Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715025.480, 551703.790
2919-90	<i>Niðurgr.</i> Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715030.580, 551719.440
2919-91	<i>Niðurgr.</i> Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715031.689, 551734.330
2919-92	<i>Garðlag</i> Óþekkt	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715181.350, 551811.260
2919-93	<i>Mannvirki</i> Áveita	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	1935	Annað	Mælt upp og ljósmyndað.	715154.000, 551577.330
2919-94	<i>Niðurgr.</i> Kolagröf	Engin hætta	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715172.649, 551566.225
2919-95	<i>Niðurgr.</i> Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715176.650, 551564.628
2919-96	<i>Niðurgr.</i> Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715154.332, 551513.458
2919-97	<i>Niðurgr.</i> Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715155.449, 551509.854
2919-98	<i>Niðurgr.</i> Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715169.960, 551490.499
2919-99	<i>Niðurgr.</i> Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715169.477, 551450.334
2919- 100	<i>Niðurgr.</i> Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715155.968, 551425.924
2919- 101	<i>Niðurgr.</i> Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715166.148, 551417.991
2919- 102	<i>Niðurgr.</i> Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715174.212, 551388.261
2919- 103	<i>Niðurgr.</i> Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715168.022, 551347.383
2919- 104	<i>Niðurgr.</i> Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715153.806, 551354.739
2919- 105	<i>Niðurgr.</i> Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715139.536, 551343.404
2919- 106	<i>Niðurgr.</i> Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715136.224, 551351.862
2919- 107	<i>Niðurgr.</i> Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715133.118, 551350.132
2919- 108	<i>Niðurgr.</i> Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870- 1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715127.308, 5511331.541
2919- 109	<i>Hleðsla</i> Áveita	Engin hætta	Framkv.	Greinanlegar	1935	Annað	Mælt upp og ljósmyndað.	715097.064, 5511316.859

2919-110	Hleðsla Óþekkt	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715095.140, 551254.083
2919-111	Varða Samgöngub	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	1880-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715102.871, 5511240.021
2919-112	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715100.698, 551198.128
2919-113	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715113.163, 551179.146
2919-114	Tóft Óþekkt	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715101.117, 551129.754
2919-115	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715120.785, 551093.827
2919-116	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715124.099, 551093.821
2919-117	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715135.568, 551092.072
2919-118	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715202.940, 551030.540
2919-119	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	7150181.690, 550848.436
2919-120	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715399.150, 550266.440
2919-121	Girðing Óþekkt	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	1880-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715580.409, 550361.702
2919-122	Varða Kennimark	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715631.723, 550517.936
2919-123	Áletrun Óþekkt	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715631.943, 715631.943
2919-124	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715641.060, 550648.810
2919-125	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715556.690, 550704.580
2919-126	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715551.700, 550708.840
2919-127	Varða. Samgöngub	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715537.942, 550697.391
2919-128	Hleðsla Óþekkt	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	1920-1930	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715612.840, 551093.240
2919-129	Hleðsla Óþekkt	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	1920-1930	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715617.410, 551098.500
2919-130	Varða Samgöngub	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	1880-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	716320.020, 551112.196
2919-131	Hleðsla Óþekkt	Engin hættu	Framkv.	Greinanlegar	1980-2020	Annað	Mælt upp og ljósmyndað.	715596.830, 551169.080

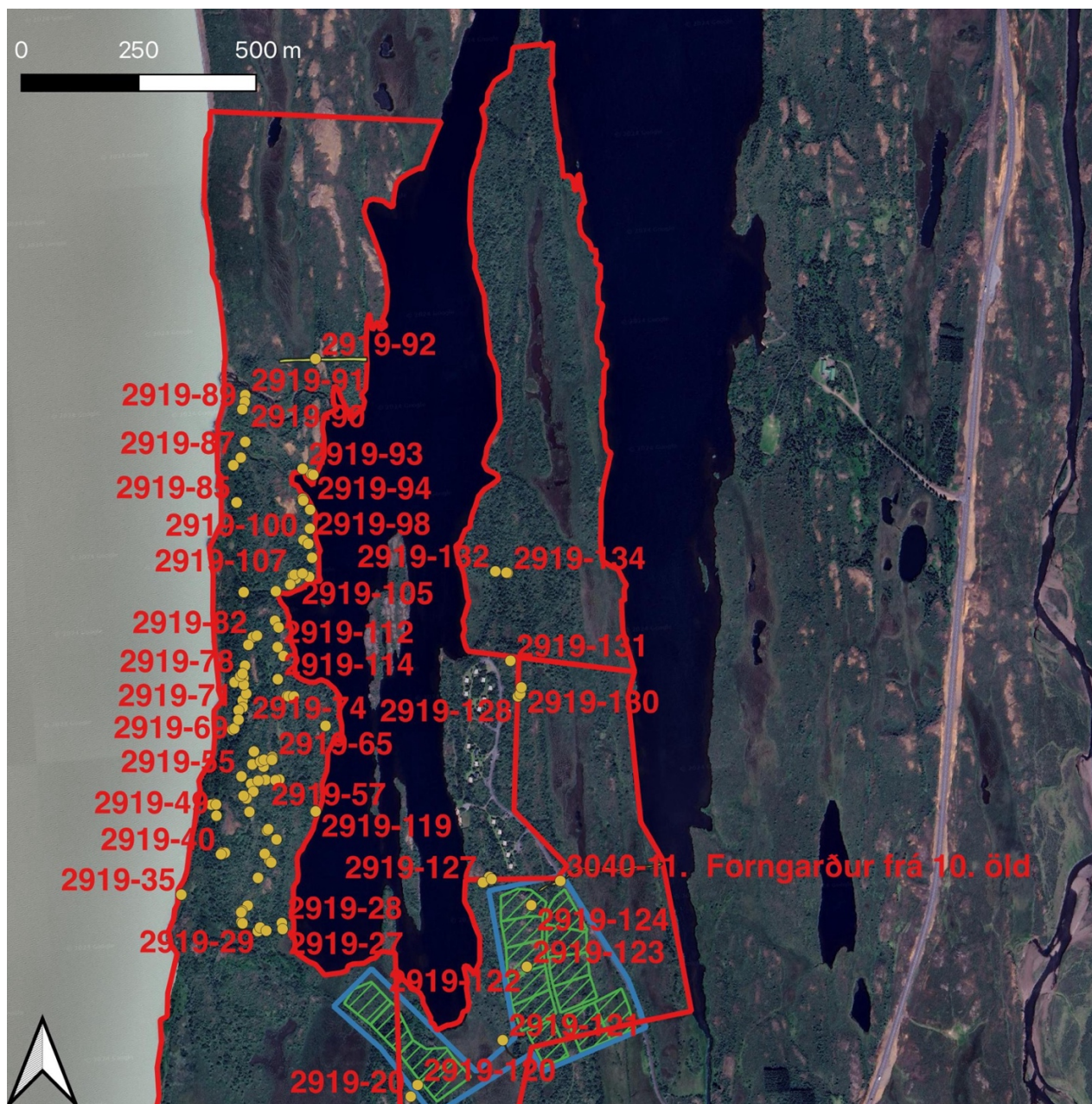
2919-132	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715564.790, 551359.100
2919-133	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715588.250, 551356.480
2919-134	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715590.759, 551355.844
2919-135	Hleðsla Rétt	Engin hætta	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Hnitsett.	716535.800, 548617.600
2919-136	Heimild Kennimark	Engin hætta	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Hnitsett.	715974.310, 549834.880
2919-137	Mannvirki Listaverk	Engin hætta	Framkv.	Greinanlegar	2004	Annað	Hnitsett.	715488.800, 550151.900
2919-138	Tóft Óþekkt	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715109.890, 549681.210
2919-139	Gata Leið	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715149.890, 549535.550
2919-140	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715172.150, 549249.510
2919-141	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715172.710, 549245.401
2919-142	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715379.340, 549148.700
2919-143	Niðurgr. Kolagröf	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715373.080, 549139.140
2919-144	Garðlag Óþekkt	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715278.429, 548949.437
2919-145	Garðlag Óþekkt	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715304.358, 548930.728
2919-146	Mannvirki Óþekkt	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715304.611, 548928.223
2919-147	Garðlag Óþekkt	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715313.745, 548915.779
2919-148	Heimild Leið	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715357.520, 548996.740
2919-149	Heimild Leið	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715345.460, 549072.470
2919-150	Gata Leið	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715487.350, 548684.570
2919-151	Niðurgr. Áveita	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	1880-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715310.100, 550036.650
2919-152	Garðlag Óþekkt	Í hættu	Framkv.	Greinanlegar	870-1920	Friðað	Mælt upp og ljósmyndað.	715296.500, 550114.170

Tafla 1.

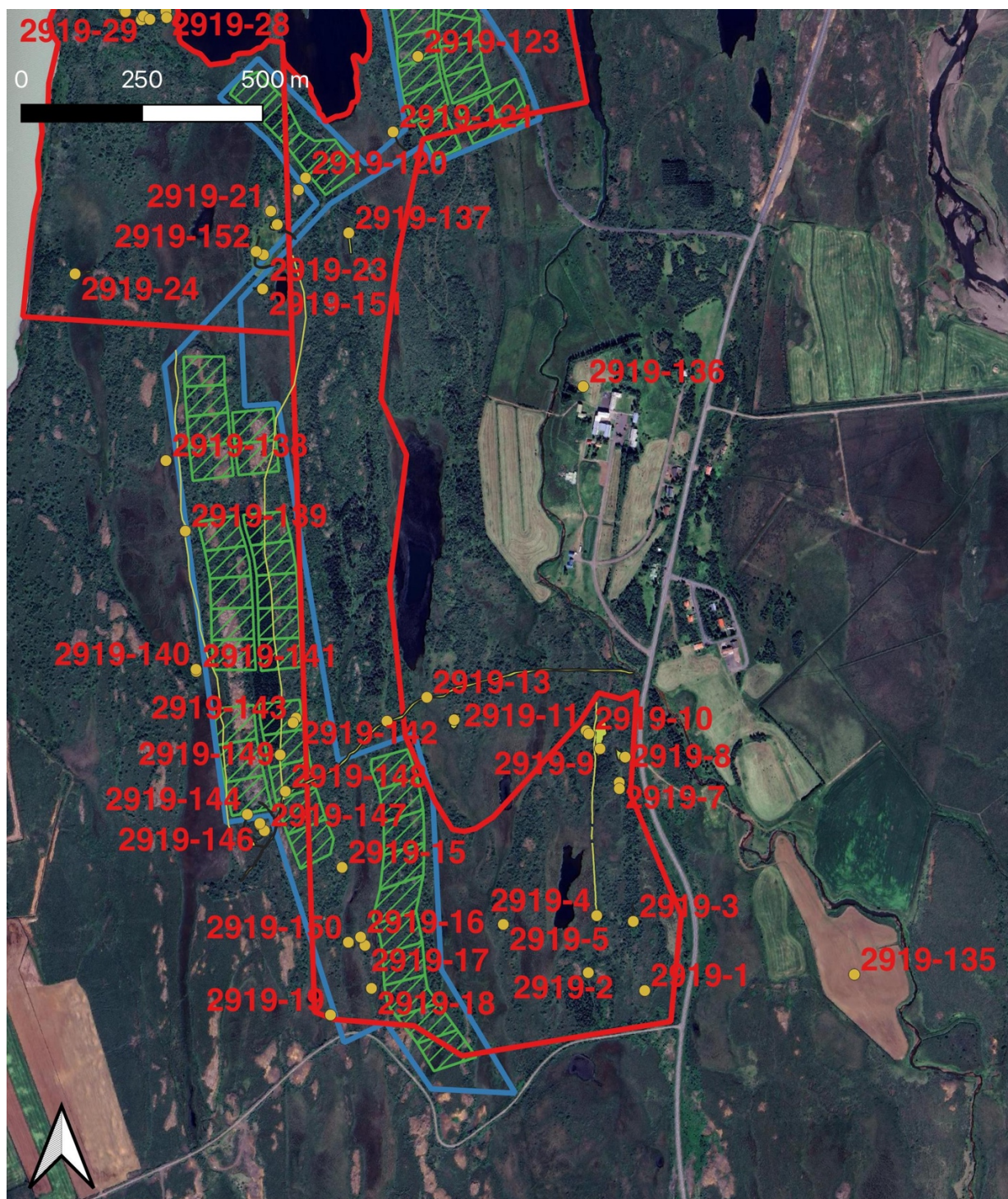
Kort

Mynd 156. Yfirlitsmynd yfir minjarnar sem fundust á deiliskipulagssvæðinu.

Mynd 157. Fornleifaskráningarsvæðið til norðurs.

Mynd 158. Fornleifaskráningarsvæðið til suðurs.

Heimildir

Adolf Friðriksson (ritstj.). (2001). *Fornleifakönnun vegna fyrirhugaðrar virkjunar við Kárahnjúka*. FS135a-00061, Skýrslur FSÍ um umhverfismat. Reykjavík, Fornleifastofnun Íslands.

Adolf Friðriksson og Ragnar Edvardsson. (2001). „Kárahnjúkavirkjun. Fornleifar og vatnafar.“ Fornleifastofnun Íslands. FS150-00062.

Ágúst Ó. Georgsson. (1990). *Fornleifaskrá. Skrá um friðlýstar fornleifar*. Fornleifanefnd - Þjóðminjasafn Íslands. Reykjavík.

Ágúst Sigurðsson. (1980). Forn frægðarsetur, III. bindi. Reykjavík, bls. 14.

Ármann Halldórsson. (1983). *Alþýðuskólinn á Eiðum*. Útgefandi: Alþýðuskólinn á Eiðum.

Ármann Halldórsson, (1975). *Sveitir og jarðir í Múlaþingi, II. bindi*, Búnaðarsamband Austurlands.

Ármann Halldórsson. (1987). “Þorsteinn Magnússon frá Eiðum.” Múlaþing: byggðasögurit Austurlands, 15. árg., bls. 167-195.

Ármann Halldórsson. (1995). „Rafstöðin á Eiðum.“ *Múlaþing*, 22. árg., bls. 182-193.

Benedikt Gíslason frá Hofteigi. (1958). Eiðasaga. Gefin út á 75 ára afmæli skólans. Bókaútgáfan Norðri.

Benedikt Gíslason. “Frá höfuðbóli til hellisvistar.” *Múlaþing: byggðasögurit Austurlands*, 2. árg. 1967.

Bryndís Sverrisdóttir (ritstj.). (2015). *Bláklædda konan – ný rannsókn á fornu kumli*. Þjóðminjasafn Íslands.

Droplaugarsona saga, <https://www.snerpa.is/net/isl/droplaug.htm>

Grímur M. Helgason, Helgi Grímsson, Sigfús Sigfússon. (1993). Íslenskar þjóðsögur og sagnir. IV. bindi, bls. 104-105.

Halldór Stefánsson. (1970). „Fornbýli og eyðibýli í Múlasýslum.“ *Múlaþing* V, bls. 172-187.

Helgi Hallgrímsson. (2022). „Steinristur (letursteinar) á Héraði“. *Múlaþing*, 44.

Helgi Hallgrímsson. (1997-1998). *Skógræktaráætlanir fyrir bæi í Eiðaþinghá* [óbirt, varðveitt hjá Skógrækt ríkisins].

Helgi Hallgrímsson.(2006). „Stafkirkja og rauðviðarskáli á Valþjófsstað.“ *Múlaþing*, 33. bls. 123-141.

Helgi Hallgrímsson. „Náttúrufar Eiðasvæðis á Héraði og tillögur um verndum þess.“ *Glettingur: tímarit um austfirsk málefni*. 20. árg, 1. tbl. 2010, bls. 6-11.

Helgi Hallgrímsson og Skúli Björn Gunnarsson. „Úr Eiðasögu 1000-1998.“ Sjá: <https://eidavinir.wordpress.com/eidastadur/frodleiksmolinn-stafkirkja-a-eidum/>.

Hlynur Gauti Sigurðsson. „Mystic, Muse, Meditation. Húsatjörn Lake.“ Skov and landskab, Copenhagen University, Landscape Architecture MA thesis., december 2011.

Hjörleifur Guttormsson. (2008). *Úthérað, ásamt Borgarfirði eystra, Víkum og Loðmundarfirði*. Árbók Ferðafélags Íslands.

Indriði Skarphéðinsson. (2023). „Fornleifaskráning vegna hitaveitulagnar frá Eyvindará að Eiðum, Eiðaðinghá, Múlaþingi“. Sagnabrunnur.

Indriði Skarphéðinsson og Rannveig Þórhallsdóttir. (2024). „Fornleifarannsókn vegna lagningar hitaveitu frá Eyvindará til Eiða, Eiðaðinghá, Múlaþingi.“ Sagnabrunnur.

Íslenskt fornbréfasafn. (1903-1907). Hið íslenska bókmenntafélag. Rkv.

Lofthmyndir af www.lmi.is (LMI-Kort_LI209_LI2-1766 frá 1955).

Lofthmyndir af www.lmi.is (LMI-kort_F05-F-0888 frá 1977).

Kristján Eldjárn. (1976) „Blástursjárn frá Mýnesi.“ *Árbók Hins íslenska fornleifafélags*. bls. 103-105.

Kristján Eldjárn. (2016). *Kuml og haugfé úr heiðnum sið á Íslandi*, Þjóðminjasafn Íslands o.fl.

Lög um menningarminjar. Nr. 80, 29. júní 2012.

Margrét Hermanns-Auðardóttir og Þorbjörn Á Friðriksson. (1994). „Blástursjárn frá Mýnesi.“ *Gersemar og þarfáþing*. bls. 216-217.

Morgunblaðið 03.07.2004. „Ævintýraskógur og óskaeyja. Umfjöllun um sýningu Kling & Bang gallerí “Fantasy Island”, sótt á: <https://timarit.is/page/3569563#page/n13/mode/2up>
<https://www.mbl.is/myndasafn/mynd/124755/>

Múlaþing og Alta. (2023). „Frístundabyggð við Eiða. Skipulags- og matslýsing fyrir tillögu að breyttu Aðalskipulagi Fljótsdalshéraðs 2008-2028 og gerð nýs deiliskipulags sbr. 30. gr. og 40. gr. skipulagslaga nr. 123/2010. 11. janúar 2023.“ A1624-001-U01.

Múlaþing og Alta. (2023). „*Frístundabyggð við Eiða. Tillaga að breytingu á Aðalskipulagi Fljótsdalshéraðs 2008-2028 til kynningar á vinnslustigi, sbr. 30. gr. skipulagslaga nr. 123/2010 og lög um umhverfismat framkvæmda og áætlana nr. 111/2021, 13. nóvember 2023.*“ A16424-002-U01.

Múlaþing og Alta. (2024). „*Frístundabyggð við Eiða. Auglýst tillaga um breytingu á Aðalskipulagi Fljótsdalshéraðs 2008-2028, sbr. 31. gr. skipulagslaga nr. 123/2010 og lög um umhverfismat framkvæmda og áætlana nr. 111/2021, 12. júní 2024.*“ A1624-002-U04.

Minjavefsjá Minjastofnunar Íslands (www.map.is/minjastofnun/#)

Ólafur Olavíus. (1965). *Ólafur Olavíus. Ferðabók. Landshagir í norðvestur-, norður- og norðaustursýslum Íslands 1775-1777, ásamt ritgerðum Ole Henckels um brennistein og brennisteinsnám og Christian Zieners um surtarbrand. II. bindi*, Reykjavík.

Orri Vésteinsson og Sædís Gunnarsdóttir. (1999). *Menningarminjar í Eiðaþinghá í Suður-Múlasýslu. Svæðisskráning*. Fornleifastofnun Íslands ses. Skýrsla FS075-98084.

Ólafía Einarsdóttir, Þjms. 14341-45, Rannsóknarskýrsla (Brennistaðir), ópr.

Rannveig Þórhallsdóttir. (2020). *Fornleifaskráning vegna lagningar ljósleiðara á Héraði, 1. áfangi. Eiðaþinghá. Sagnabrunnur*.

Rannveig Þórhallsdóttir. (2021). „Fornleifaskráning vegna deiliskipulags í Selskógi, Múlaþingi“. Sagnabrunnur.

Sigurður Blöndal og Skúli Björn Gunnarsson. (1999). *Íslandsskógar: Hundrað ára saga*. Reykjavík.

Steinunn Kristjánsdóttir. (1995). „Landnámsbær, kirkja, rétt... Fornleifafræðileg könnun á sjö fornum rústum á Fljótsdalshéraði.“ Minjasafn Austurlands, Rannsóknarráð Íslands.

Steinunn Kristjánsdóttir, (1997). „Rannsóknir á fornum rústum á Austurlandi“, *Fréttabréf safnamanna*, 6. árg. 2 tbl. 1997, bls. 5-20.

Sveinbjörn Rafnsson. (1983). „Eiðar. Björn Vigfússon, 1821.“ Í: *Frásögur um fornaldarleifar 1817-1823, fyrri hluti*. Stofnun Árna Magnússonar, bls. 44-48.

Túnakort fyrir Eiða (1919). Þjóðskjalasafn Íslands, Reykjavík. Höf. Helgi Gíslason og Sigmar B. Guttormsson Hjarðar. Þjóðskjalasafn Íslands, Reykjavík.

Þór Magnússon. (2004). „Málmsmíðar. Gripir til gagns og þrýði. Í: *Hlutavelta tímans: menningararfur á Þjóðminjasafni*, bls. 302-311.

Þórarinn Þórarinsson. (1974). „Þjóðin lifði en skógurinn dó.“ *Ársrit Skógræktarfélags Íslands*. Reykjavík, bls. 16-29.

Þórarinn Þórarinsson. (1982). „Oft er í holti heyrandi nær. Hugleiðingar um „holts“-heitið.“ *Ársrit Skógræktarfélags Íslands*. Reykjavík, bls. 30-36.

Þórarinn Þórarinsson. (1980). „Ísarns meiður á Eiðum.“ Í: *Múlaping: byggðasögurit Austurlands*, 10. hefti, bls. 31-55.

Þórarinn Þórarinsson. (1983). „Eiðaskógur að fornu og nýju.“ Í: Ármann Halldórsson, *Alpýðuskólinn á Eiðum*.

Þórarinn Þórarinsson. Minnismiðar um kolagrafir, varðveittir í boxi A6338-1 ÞÞ á Héraðsskjalasafni Austfirðinga.

Þóroddur Guðmundsson. (1938). Eiðahólmi. *Viðar*. (1938). Endurprentað í Náttúrufræðingnum 11. árg. 1941 með flórulista hólmans.

Örnefnaskrá. (1970). *Skrá yfir örnefni á Eiðum í Eiðahreppi, Suður-Múlasýslu*. Eiríkur Eiríksson skráði, Örnefnastofnun.